

RAFAŁ OBETKON

rafalobetkon@poczta.onet.pl

<https://orcid.org/0000-0003-1698-4561>

Pawłowice

Kozłowscy z Kozłowa w pszczyńskim wolnym państwie stanowym w XVI i XVII wieku

Abstrakt

Kozłowscy z Kozłowa należeli za sprawą Marcina, który sprawował funkcję sędziego ziemskiego i namiestnika pszczyńskich panów, do najznacześniejszych w XVII wieku rodów rycerskich pszczyńskiego wolnego państwa stanowego. Artykuł przedstawia ich obecność na tym terenie od chwili zakupu Golasowic i Jarząbkowic w II połowie XVI wieku oraz zmiany stanu posiadania do końca XVII wieku, kiedy to przestali być właścicielami jakichkolwiek dóbr na ziemi pszczyńskiej. Rodzina Kozłowskich przez ponad jeden wiek posiadała majątki w siedmiu miejscowościach. Najdłużej w jej rękach pozostawały Ćwiklice i Rudółtowice, gdzie mieściły się należące do nich siedziby rycerskie. Zachowana w Archiwum Państwowym w Katowicach dokumentacja pozwala w znacznym stopniu przybliżyć historię tego rodu.

Słowa kluczowe: Kozłowscy z Kozłowa, pszczyńskie wolne państwo stanowe, ziemia pszczyńska, rycerstwo górnośląskie

Die Kozłowskis von Koslow in der Freien Standesherrschaft Pleß im 16. und 17. Jahrhundert

Die Kozłowskis von Koslow gehörten im 17. Jahrhundert dank Martin, der das Amt des Landrichters und Statthalters der Herren von Pleß innehatte, zu den wichtigsten ritterlichen Geschlechtern der Freien Standesherrschaft Pleß. Der Aufsatz beschreibt ihre Präsenz in der Region seit dem Kauf von Gollasowitz und Jarzombowitz in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts und die Entwicklung ihrer Besitzverhältnisse bis zum Ende des 17. Jahrhunderts. Das Adelsgeschlecht besaß über ein Jahrhundert lang Ländereien in sieben Ortschaften. Am längsten blieben Cwiklitz und Rudoltowitz in ihrem Besitz, wo sich die ihnen gehörenden Rittersitze befanden. Die im Staatsarchiv in Kattowitz, aufbewahrten Unterlagen ermöglichen einen umfassenden Einblick in die Geschichte dieses Geschlechts.

Schlüsselbegriffe: Kozłowscy von Koslow, Freie Standesherrschaft Pleß, Pleßer Land, Oberschlesische Ritterschaft

The Kozłowski family of Kozłów in the Pszczyna Free State in the 16th and 17th centuries

The Kozłowskis of Kozłów, through Marcin, who held the position of district judge and governor of the Pszczyna Lords, belonged to the most prominent knightly families of the Pszczyna Free State in the 17th century. The article presents their presence in the area since the purchase of Golasowice and Jarząbkowice in the second half of the 16th century and the changes in their possessions until the end of the 17th century when the Kozłowski family ceased to own any property in Pszczyna. For more than a century, the family-owned estates in 7 localities. Ćwiklice and Rudółtowice remained in their hands for the longest time, where the knightly seats belonging to them were located. The documents kept in the National Archives in Katowice provide an important insight into the history of this family.

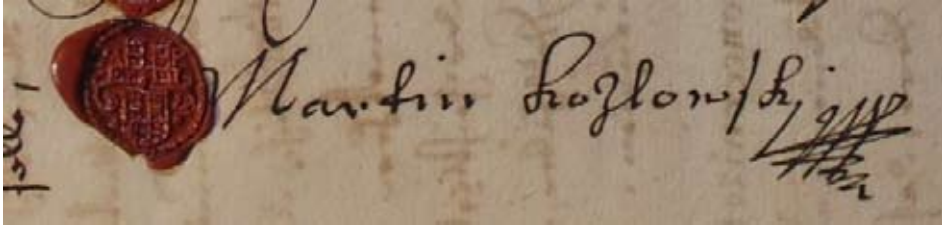
Keywords: Kozłowski of Kozłów, Pszczyna free state, Pszczyna land, Upper Silesian knighthood

Dzieje rodów rycerskich posiadających w ciągu wieków majątki na obszarze historycznej ziemi pszczyńskiej nie zostały niestety do tej pory w zadowalającym stopniu zbadane. Inaczej jest z właścicielami księstwa pszczyńskiego i wcześniejszego pszczyńskiego wolnego państwa stanowego, którzy pozostają w ciągłym zainteresowaniu historyków¹. Spośród kilkudziesięciu nazwisk opracowania doczekały się do tej pory rody: Bibersteinów, Mieroszewskich, Pawłowskich, Tschammerów, Wypłerów i Zborowskich². Niepełne informacje dotyczące pszczyńskiego rycerstwa możemy odnaleźć w *Słowniku biograficznym ziemi pszczyńskiej*, *Kronice pszczyńskiego wolnego państwa stanowego*, herbarzach, monografiach niektórych miejscowości, a także innych publikacjach³.

¹ Dzieje rodów Turzo, Promnitz, Anhalt-Köthen, Hochberg zostały przedstawione m.in. w następujących publikacjach: A. Kuzio-Podrucki: *Hoberg, Hohberg, Hochberg. Trzy nazwiska – jeden ród/Drei Nachname – eine Familie*. Wałbrzych–Książ 2018; tenże: *Wybrane rody szlacheckie na ziemi pszczyńskiej*. [W:] *Szkice z dziejów ziemi pszczyńskiej*. T. 1. Katowice–Tychy 2020, s. 61–80; J. Polak: *Poczet panów i książąt pszczyńskich*. T. I i II. Pszczyna 2007; B. Spyra: *Archiwum książąt pszczyńskich. Przewodnik po zespołach 1287–1945*. Warszawa 1973; J. Polak: *Ziemia pszczyńska. Rozwój gospodarczy od Piastów do Hochbergów*. Pszczyna 2000.

² S. Gawlik: *Starowiejscy herbu Biberstein (monografia rodziny)*. Krosno 2012; W. Gójniczek: *Tschammerowie z Iskrzyczyna w drugiej połowie XV wieku i w XVI wieku*. „Familia Silesiae” T. 2, [Cieszyn] 1997; A. Kuzio-Podrucki: *Mieroszewscy. Między Śląskiem a Małopolską*. Tarnowskie Góry 2010; R. Obetkon: *Dzieje rodu Pawłowskich z Pawłowic w pszczyńskim wolnym państwie stanowym*. Pawłowice 2023; tenże: *Sprawy majątkowe Zborowskich ze Zborowa herbu Jastrzębiec w pszczyńskim wolnym państwie stanowym od pierwszej połowy XVII do drugiej połowy XVIII wieku*. „Prace Historyczne” nr 149 (1), [Kraków] 2022, s. 73–95; J. Wypler: *Beiträge zur Geschichte des altoberschlesischen Rittergeschlechts der Wypler in der ehemaligen Herrschaft Pless – Przyczynki do historii starogórnośląskiego rodu rycerskiego Wyplerów w byłem państwie pszczyńskim*. Katowice 1936.

³ *Słownik biograficzny ziemi pszczyńskiej*. Red. A. Lysko. Pszczyna 1995; H. Schaeffer: *Kronika Wolnego Państwa Stanowego a od 1827 r. Księstwa Pszczyńskiego*. Cz. I–II. Pszczyna 1997; K. Blázquez: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien und der O. Lausitz*. Erster Theil. Nürnberg 1887; tenże: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*. Zweiter Theil. Nürnberg 1890; tenże: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*. Dritter Theil. Nürnberg 1894; L. Dorst: *Schlesisches Wappenbuch oder die Wappen des Adels im Souverainen Herzogthum Schlesien der Grafschaft Glatz und der Oberlausitz*. Bd. 1–3. Görlitz 1847; W. Frühauf: *Oberschlesischer Grundbesitz im Beuthener*,

Il. 1. Pieczęć i podpis Marcina Kozłowskiego złożone 13 marca 1665 roku pod umową sprzedaży majątku Kempa w Ćwiklicach (źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Archiwum Książąt Pszczyńskich w Pszczynie, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 82)

Jednym z najbardziej znaczących rodów XVII-wiecznej szlachty pszczyńskiego wolnego państwa stanowego byli niewątpliwie Kozłowscy z Kozłowa herbu Raszyc albo Wieże. Najwybitniejszym ich przedstawicielem był zmarły 27 grudnia 1670 roku w wieku 72 lat Marcin Kozłowski z Kozłowa. W zawieranych umowach Erdmann Graf von Promnitz tytułował go następującymi słowami: „Unser Verordnete Stathalter, Landrichter, Regent und Cantzler, die WohlEdle, Gestrenge und Hochgelarten, Unsern sonders liebe getreüe, Martin Kozłowsky“⁴. Jak wynika z informacji zawartych na pochodzącej z kościoła pw. św. Marcina w Ćwiklicach płyty nagrobnej

Plessischen und Toster Kreise um 1747. „Ekkehard“ 1932; J. Pilnáček: *Rody starého Slezska*. Brno 1998; R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej*. T. 1–6. Katowice 2002–2008; J. Sinapius: *Das schlesischen Adels anderer Theil*. Leipzig–Breslau 1728; C.T. Witowski: *Herbarz pszczyński. Księga ziemian, rycerzy, władków i panoszy wolnego pszczyńskiego państwa stanowego od XVI do XVIII wieku (próba prezentacji problemu)*. Pszczyna 1998. Do monografii miejscowości, w których znajdują się informacje na temat rycerstwa, należą m.in.: G. Hoffmann: *Geschichte der Stadt Kattowitz*. Kattowitz 1895; J. Lustig: *Geschichte der Stadt Myslowitz in Oberschlesien*. Myslowitz 1867; M. Małecki: *Pod płaszczem świętego Marcina. Z dziejów Ćwiklic, ich mieszkańców, parafii i kościoła*. Pszczyna 2016; L. Musiol: *Bojszowy: gmina i parafia*. 1968 (maszynopis, Biblioteka Śląska w Katowicach); tenże: *Materiały do dziejów wielkich Katowic (1299–1799)*. Katowice 1936; tenże: *Golasowice. Monografia historyczna*. Katowice 1968 (maszynopis, Biblioteka Śląska w Katowicach); tenże: *Krzyżowice, gmina i parafia*. 1969 (maszynopis, Biblioteka Śląska w Katowicach). Wśród publikacji poruszających tematy pszczyńskiej szlachty można m.in. wyliczyć: *Adressbuch des Grundbesitzes in der Provinz Schlesien, dem Areal nach von 500 Morgen aufwärts. Mit Angabe des Gutes, der speciellen Culturarten, des Grundsteuer-Reinertrages, des Besitzers resp. Pächters, der nächsten Post-, Telegraphen- und Eisenbahn-Stationen und der Industriezweige, welche auf dem betreffenden Gute betrieben werden*. Berlin 1873; L. Musiol: *Dokument sprzedaży księstwa pszczyńskiego z dn. 21 lutego 1517 r.* „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 2, 1930; tenże: *Przyczynek do dziejów dawnego ziemiaństwa pszczyńskiego*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 2, 1930; A. Nowack: *Maximilian und Ludwig von Pelchrzim*. „Oberschlesische Heimat” 1906; R. Obetkon: *Dwór i majątek rycerski Kempa w Ćwiklicach*. „Kroniki Pszczyńskie” nr 4, 2020; tenże: *Majątki szlachty pszczyńskiej w 1749 roku według informacji zawartych na kartach mapy Christiana Friedricha von Wrede*. „Kroniki Pszczyńskie” z. 3, 2019; P. Siemko: *Rody rycerskie z terenu Jastrzębia i okolicy*. Jastrzębie-Zdrój 2003; J. Wypler: *Sobieszczana ze Śląska*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 4, 1934; tenże: *Stosunki prawnomażeńskie szlachty pszczyńskiej*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” nr 6, 1938.

⁴ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: AP Katowice), zespół nr 12/3115 Archiwum Książąt Pszczyńskich (dalej: AKP), sygn. X 289 – Gräntz Documente und Nachrichten der Freyen Standes Herrschaft Pless 1443–1739, k. 138. Liczne informacje o prowadzonych przez Marcina Kozłowskiego sprawach można odnaleźć również poza pszczyńskim archiwum. Dane o procesach z ziemi bytomskiej, w których występował Kozłowski, można znaleźć w publikacji: J. Horwat, Z. Jedynak, Z. Kierś: *Szlachta górnośląska. Materiały do dziejów szlachty górnośląskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku w zbiorze Dokumentów Archiwum Miejskiego w Bytomiu*. „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu”. Historia nr 9, 2008, s. 230–232.

Il. 2. Płyta nagrobna zmarłego w 1670 roku Marcina Kozłowskiego z Kozłowa pochodząca z kościoła pw. św. Marcina w Ćwiklicach (fot. Rafał Obetkon)

Marcin przez 40 lat pełnił funkcję sędziego ziemskiego państwa pszczyńskiego, a przez 30 lat był namiestnikiem czterech panów na Pszczyńcu⁵.

Osiadli na ziemi pszczyńskiej Kozłowscy pochodzili z położonego nieopodal Gliwic Kozłowa, gdzie znajdowała się ich siedziba rodowa. Ich herbem były Wieże. Wizerunek ten znajduje się również na płycie nagrobnej nieznanego z imienia Kozłowskiego z około 1618 roku znajdującej się w kościele pw. św. Mikołaja w Kozłowie. Kozłowscy należeli do szlachty górnośląskiej polskiego pochodzenia. W 1600 roku Walenty Kozłowski z Kozłowa został przyjęty w grono czeskiej szlachty. W dokumencie z 1449 roku wymienia się jako świadka Konrada, a w 1466 roku Mikołaja Kozłowskiego⁶. Casper von Koslow wzmiankowany był w 1456 roku⁷. Roman Sękowski podaje, że ród posiadał liczne gałęzie na Górnym Śląsku i wymienia dalsze przykłady odnotowania jego członków w źródłach z okresu od XV do XVIII wieku. Przedstawiciele rodziny Kozłowskich z Kozłowa możemy spotkać w tym czasie

⁵ Kamienna płyta umieszczona jest obecnie w ogrodzeniu cmentarza znajdującego się przy kościele pw. św. Marcina w Ćwiklicach. Ma 157 cm wysokości, 84 cm szerokości i nieregularną grubość około 6–8 cm. Inskrypcja jest w pełni czytelna i była przedmiotem edycji: B. Klajmon: *Prace remontowo-konserwatorskie w kościele pw. św. Marcina w Ćwiklicach*. „Wiadomości Konserwatorskie Województwa Śląskiego” nr 9: Świątynia 2, [Katowice] 2017, s. 65. W opublikowanym tekście brakuje jednak części wyrazów. Pełna treść inskrypcji odczytana przez autora brzmi w oryginale następująco: D. O. M. CZYTAY UWASZ PAMIETAY MARCIN ZKOZŁOWA KOZŁOWSKI NAMIESNIK Y SEDZIA PSCZYNSKI TU LEZY GODNOSCIOM WSZYTKIM TO NA KONIECZ NIEOMYLNIE ZWIKŁO BYWAC KRZESŁO TEN NAMIESNIKIEM 4 PANOW BE IEDNAK. DAC LATXXX W NAMIESNICTWIE TRWAIAK NIEZAPOMINAŁ ABY Y TO POTKAC GO NIE MIAŁO MIEYSCE SADZIŁ PRZEZ LAT XXXX IEDNAK TAK SADZIŁ ABY STRASZNEGO ŁASKAW MOGŁ USŁYSZECZ DECRET SEDZIEGO ZYŁ LAT LXXII I TAK ZYŁ ZE SIE UMIERAC NIE LEKAL ROKU 1670 DNIA 27 GRU. NIE LEN SIE TEDY CZŁOWIECE DOCZESNY SERCEM ZAWOLAC O BOZE WIECZNY TYS NIEPRZEBRAE ZRODŁO MIOSCI TEGO SEDZIEGO DOMIE SCRADOSCI.

⁶ K. Błázquez: *Der abgestorbene Adel...*, Erster Theil, Nürnberg 1887, s. 56.

⁷ M. Michnik, R. Zdaniewicz: *Badania archeologiczne przy kościele pw. św. Mikołaja w Kozłowie, woj. śląskie*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” nr 26, 2016, s. 250.

Il. 3. Kościół z 1466 roku pw. św. Marcina w Ćwiklicach (fot. Rafał Obetkon)

jako właściciele majątków położonych poza ziemią pszczyńską, między innymi w Paczynce, Rudniku, Błazejowicach, Adamowicach, Jamce, Piechocicach, Szymocicach, Lyskach, Starej Wsi, Oleśnie, Łomnicy, Sowczycy, Dobrodzieniu, Wilkowicach, Makowczycach, Turzy, Rzeczycach i Leboszowicach. Jako właściciele ziemscy figurowali na Śląsku jeszcze w XVIII wieku⁸.

Analiza zachowanych źródeł w pszczyńskim archiwum pozwala na szersze zbadanie okoliczności i czasu pojawienia się rodu na ziemi pszczyńskiej, poznanie jej przedstawicieli, ich stanu posiadania, a także okoliczności związanych ze sprzedażą majątków i usunięcia nazwiska z wykazów pszczyńskiej szlachty, niż miało to miejsce dotychczas.

Z uwagi na fakt, że pszczyńskie wolne państwo stanowe znajdowało się poza granicami Rzeczypospolitej, dokumenty sporządzano w języku czeskim i niemieckim. Do rzadkości należą pisma sporządzone w XVI i XVII wieku przez jego administrację w języku łacińskim i polskim. Z instrukcji wydawniczej sporządzonej pod redakcją Kazimierza Lepszego wynika, że nie ma ona zastosowania do edycji źródeł stosunków społeczno-gospodarczych oraz modernizacji tekstów obcojęzycznych, niemniej autor opierał się na jej zapisach, a także *Instrukcją wydawniczą dla źródeł epigraficznych*⁹.

⁸ R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej...*, T. 4, s. 91–94; W. Kaczorowski, R. Sękowski: *Związki szlachty górnośląskiej z ziemiami polskimi. Kozłowscy herbu Wieże*. „Śląsk Opolski” R. 9, nr 4, 1999, s. 41–44.

⁹ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*. Red. K. Lepszy. Wrocław 1953; *Instrukcja wydawnicza dla źródeł epigraficznych*. Oprac. J. Szymański, B. Trelińska. Lublin 2003.

Il. 4. Herb Wieże według Johanna Siebmachera z 1605 roku (źródło: J. Siebmacher: *New Wapenbuch: Darinnen deß H. Röm. Reichs Teutscher Nation hoher Potentaten, Fürsten, Herren und Adelpersonen auch anderer Ständ und Stätte Wapen An der Zahl 3320 über neben ihren Schild und Helmkleinoten mit besonderm Fleiß erkündiget, und oft Küpfferstück Zum Drück verfertigt.* Nürnberg 1605, tablica 73)

Il. 5. Herb Kozłowskich Wieże (źródło: K. Blázquez: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien und der O. Lausitz.* Erster Theil. Nürnberg 1887, tablica 42)

Problemy związane z edytowaniem nowożytnych źródeł polskich, ich różnorodnością rodzajową i tematyczną, indywidualnymi decyzjami autorów związanymi ze sposobem publikowania archiwaliów przedstawiła w swoim artykule z 2013 roku Danuta Bogdan¹⁰. W przypadku śląskich źródeł wątpliwości te dodatkowo narastają. Autor największej liczby (około 115) monografii miejscowości i parafii Górnego Śląska – Ludwik Musioł – przytaczał źródła w ich oryginalnej pisowni bez jakichkolwiek modyfikacji niezależnie od języka, w jakim były sporządzone, np. w *Materiałach do dziejów wielkich Katowic*; *Mokre. Z dziejów wsi i parafii (monografia historyczna)*; *Parafia Krasowy. Monografia historyczna miejscowości Krasowy – Kosztowy – Wesola*; *Lędziny. Monografia historyczna*; *Bieruń miasto, kościół i parafia. Monografia historyczna*¹¹. Niniejszy artykuł opiera się – tak jak większość prac Ludwika Musioła – na źródłach pochodzących z pszczyńskiego archiwum i z tego względu autor cytuje źródła w tej samej formie, w oryginalnej pisowni bez jej modernizacji.

W zakresie pisowni nazwisk szlachty autor przyjął w artykule zasadę, że jeżeli w treści dokumentu, z którego korzystał, podano predykat, to został on umieszczony w tekście. Jeżeli brak go było w źródle, to z uwagi na możliwość pomyłki w przypadku niektórych rodów (np. Bludowskich czy Frölich) odstąpiono od jego podawania.

¹⁰ D. Bogdan: *Czy potrzebne jest opracowanie nowej kompleksowej instrukcji wydawniczej dla edycji nowożytnych źródeł historycznych: (na marginesie tomu 1 „Studiów Edytorskich”)?* „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” nr 1, 2013, s. 149–160.

¹¹ L. Musioł: *Materiały do dziejów wielkich Katowic...*; tenże: *Mokre. Z dziejów wsi i parafii (monografia historyczna)*. Katowice 1995; tenże: *Parafia Krasowy. Monografia historyczna miejscowości Krasowy – Kosztowy – Wesola*. Katowice 1995; tenże: *Lędziny. Monografia historyczna*. Lędziny 2005; tenże: *Bieruń miasto, kościół i parafia. Monografia historyczna*. Bieruń 1999.

Pierwsze informacje o Kozłowskich z Kozłowa w pszczyńskim wolnym państwie stanowym

Przy określaniu daty pojawienia się Kozłowskich w pszczyńskim wolnym państwie stanowym należy w pierwszej kolejności posłużyć się zachowanymi spisami rycerstwa. Zachowane księgi metrykalne z terenu ziemi pszczyńskiej pochodzą z I połowy XVII wieku, dotyczą zatem okresu, w którym ród był już mocno zakorzeniony na tym terenie¹². Znajdujący się w Archiwum Państwowym w Katowicach urbarz z 1536 roku nie wymienia wśród właścicieli majątków rycerskich żadnej osoby o nazwisku Kozłowski¹³. Nie ma jej także w zachowanym spisie szlachty pszczyńskiej zobowiązanej do złożenia homagium panom na Pszczyźnie z 1566 roku¹⁴. Nazwisko pojawia się w spisie szlachty z 1613 roku bez podania imienia¹⁵. Wśród ziemiaństwa pszczyńskiego zostali wymienieni w 1623 roku Marcin Kozłowski z Rudolłowic oraz Stanisław Kozłowski z Ćwiklic¹⁶.

Jak podaje Josef Pilnáček, w 1539 roku córka zmarłego również w tym samym roku Andrzeja Kozłowskiego wyszła za mąż za Pawła Pawłowskiego z Pawłowic¹⁷. Roman Sękowski w swoim herbarzu podaje natomiast, że była ona córką Henryka Kozłowskiego, który zapisał jej wiano w wysokości 200 guldenów¹⁸. W dokumencie z 1557 roku występują bracia Piotr i Jan Kozłowscy z Kozłowa jako poręczyciele w imieniu swojej siostry Anny Palczowskiej, żony Jana Palczowskiego ze wsi Mokre¹⁹. Jako właściciele ziemscy Kozłowscy pojawiają się po raz pierwszy w zachowanej dokumentacji archiwalnej w 1571 roku. 19 lipca 1571 roku została zawarta w Golasowicach umowa pomiędzy Waławem Cziganem ze Słupska na Golasowicach i Janem Kozłowskim z Kozłowa na Kozłowie. Zgodnie z jej postanowieniami Kozłowski (jego dziedzice i potomkowie) stał się właścicielem Golasowic i Jarząbkowic wraz z zamieszkującymi tam ludźmi, ich opłatami i robocizną, z siedliskiem rycerskim w Golasowicach, z folwarkami, rolami, łąkami, lasami, stawami, brzezinami, chruścinami, pastwiskami, młynem, potokami oraz karczmami z prawem warzenia piwa i piwowarem. Transakcja opiewała na 12 320,5 talara i 1 grosz, a dokument zawierał szczegółowe zasady rozliczenia tej kwoty. Jan Kozłowski był zobowiązany w związku z nabyciem majątku do konnej służby rycerskiej. Poręczycielami zawartego kontraktu byli po stronie Czigana: Waław Rudzki, Stanisław Pawłowski, Filip Boryński, Joachim Bludowski i Kacper Czelo, a po stronie Kozłowskiego: Waław Prokop ze Świętochłowic, Piotr Kozłowski z Kozłowa na Adamowicach i Jerzy Kozłowski na

¹² H. Dudala, W. Schäffer: *Księgi metrykalne w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach. Przewodnik po zespole*. Katowice 2015.

¹³ AP Katowice, AKP, sygn. V 1 – Urbarium der Standesherrschaft Pless v. Jahre 1536.

¹⁴ AP Katowice, AKP, sygn. II 468 – Spis szlachty, która złożyła homagium biskupowi Baltazarowi 1566.

¹⁵ AP Katowice, AKP, sygn. II 476 – „Actus Homagii Plessnensis”. Verzeichnis der Plessischen Landsassen, die an diesem Tage das Homagium geleistet und jener, die es noch nicht geleistet haben (30. Okt. 1613).

¹⁶ AP Katowice, AKP, sygn. II 482 – Verzeichnis der Plessischen Landsassen, welche ihre Erbhuldigungspflicht abgelegt haben 1623.

¹⁷ J. Pilnáček: *Rody starého Slezska...*, s. 204.

¹⁸ R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej...*, T. 4, s. 92.

¹⁹ AP Katowice, AKP, sygn. X 286 – Regestrum 1521–1582, k. 28.

Il. 6. Płyta nagrobna nieznanego z imienia Kozłowskiego z około 1618 roku w kościele pw. św. Mikołaja w Kozłowie z umieszczonym na niej po lewej stronie herbem Wieże (źródło: M. Michnik, R. Zdanie-wicz: *Badania archeologiczne przy kościele pw. św. Mikołaja w Kozłowie, woj. śląskie*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” nr 26, 2016, s. 251)

Błażejowicach²⁰. Zygmunt Orlik podaje, że po Janie Kozłowskim Golasowice przejął w roku 1575 jego syn Mikołaj, który sprzedał je 10 lat później Walentemu Pawłowskiemu, a właścicielami Jarząbkowice został ród Klochów²¹. Zdaniem natomiast Ludwika Musioła w 1577 roku lub krótko po nim Mikołaj Kozłowski sprzedał Golasowice i Jarząbkowice Jerzemu Hollemu z Ponięczyc, od którego w 1585 roku nabył je za 1500 guldenów węgierskich Walenty Pawłowski. W rękach Pawłowskich wsie miały pozostawać do 1606 roku, po czym przeszły w ręce Klochów²².

Roman Sękowski podał w swojej publikacji, że „w okolicach Pszczyny (Pless) Kozłowscy występują od końca XVI wieku. Posiadali majątki w Rydułtowach (Rydułtau) i Jastrzębiu (Jastramb)”²³. Biorąc pod uwagę odległość Pszczyny od Rydułtów, która wynosi 45 km, a Jastrzębia 29 km, należy stwierdzić, że informacje podane przez autora nie są precyzyjne. Ponadto ani Rydułtowy, ani Jastrzębie nie należały do istniejącego wówczas pszczyńskiego wolnego państwa stanowego, a pierwsza wymieniona miejscowość nawet z nim nie graniczyła.

W pszczyńskim archiwum książęcym możemy odnaleźć informację, że podczas rozliczeń pomiędzy Walentym Pawłowskim i Jerzym Hollim dotyczących dóbr Golasowice 18 września 1586 roku powoływany jest nieboszczyk Mikołaj Kozłowski²⁴. Nie ma jednak na jego temat bliższych informacji.

²⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 286, k. 149–151.

²¹ Z. Orlik: *Gmina Pawłowice – szkice z dziejów*. Kraków 2001, s. 126, 183.

²² L. Musioł: *Golasowice...*, s. 32.

²³ R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej...*, T. 4, s. 94.

²⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 297 – Kontracten u. Gerichtsbuch der freien Standesherrschaft Pless 1586–1612, k. 10–11.

Walenty Kozłowski z Kozłowa

Z zachowanych rejestrów wynika, że 26 grudnia 1572 roku Walenty Kozłowski z Kozłowa odkupił za 2 tysiące talarów od Jana Frydrychowskiego z Frydrychowic położoną w państwie pszczyńskim wieś Suszec. Zbywca przekazywał majątek w takim stanie, w jakim sam go posiadał i użytkował wraz z siedliskiem rycerskim, z siodłakami, rolami, stawami rybnymi, potokami, młynami, halterzami i wszystkim, co do niego przynależało. Frydrychowski wymówił sobie jedynie trzy stawy do odłowu kolejnej jesieni: Godzek, Trzciny i Młyński położony w kierunku Kobielic. Ryby miały być przetrzymywane w znajdujących się w Suszcu sadzawkach do czasu ich sprzedaży, a wszelkie czynności z nimi związane ciążyły na mieszkańcach wsi. Na dotychczasowym właścicielu ciążyło podanie informacji o zawartej umowie do znajdujących się na pszczyńskim zamku ksiąg ziemskich. Kontrakt został zawarty w obecności: podstarościego oświęcimskiego Jana Brodeckiego z Brodka w Górze, proboszcza oświęcimskiego Waclawa Skidzińskiego ze Skidzinia i Stanisława Skidzińskiego ze Skidzinia na Grodźcu²⁵. Z dokonanej w 1573 roku adnotacji w księgach ziemskich wynika, że po kupnie Suszca przez Walentego Kozłowskiego małżonka Frydrychowskiego Barbara ze Skidzinia odstąpiła od zabezpieczonego wcześniej na tej wsi wiana²⁶. Treść dokumentu brzmi:

Smluwa a kup mezy Janem Frydrichowskim a Walentym Kozlowskim o Statek ten w Sussczy, który niekdy Zajunczek drzel. Roku Bozeho 1572 w patek den Swateho szczepana Na zaytrz po Bozim Narozenim wostwietymu na probostwie Stala se jest smluwa czela a dokonala w nyczem Ne poruŝytedlna. Mezy Urozenym Janem Ffridrichowskim z Ffridrichowicz zstrany jedey a mezy Urozenym walentym kozlowskim zkozłowa z strany druhey a to takowa Ze tenze swrchu jmenowany Jan Ffridrichowsky prodal dobrowolnie statek swuy wsussczu lezyczy wseczek nicz sobie ne pozustawieycz any wyjmajicz Erbom any pottomkom swim Urozenemu Walentemu Kozlowskemu, swrchu jmenowanemu Erbom y potomkom jeho stim wssitkim jak y sam drzel y uzywal y przedkowe jeho, z sydlem z sedlisky zrolamy z sedlaky zribniki z potoky z mlyny Zalterziny y Zewssieczkim jinŝim czoz kolwiek ktemu statku Nalezy aprzysluŝy nicz sobie any Erbom y Pottomkom swim ne pozustawicz Tak jako listy Slawne Na ten statek ssyzezy opysuj, A to Za summu peniec Dwa Tysicza Tolarow kazdy tolar po Trzydczety a sstryy groŝe sleskich poczytajicz, a kazdy groŝ po dwanasti halerzy malich sleskich, keru summu jmenowanu Jan Ffridrichowski od walenteho Kozlowskeho pohotowie Zaplaczenu odlyczil y do ruk swich przijel. Ty ribniki ktere tam kolwiek sau na rybione. Ty Jan Ffridrichowsky walentemu kozlowskemu daruje y wylowit dopussza Jednam sobie Jan Ffridrichowsky, Trzy Ribniki Pozustawuje ku wyloweny To jest Godzek Trztiany, mlinsky ku kobyrowy jducz lezicz y Ktere trzy ribniki nahorze jmenowane bude mocz Jan Ffridrichowsky swobodnie wylowit Jaka swe vlastne na przisslu Jesen, Tenze Jan Ffridrichowsky wymluwil sobie dwie sazawicze pod tiecz stawem mlinskim sobie ku sadzeny rib swich y przechowany dotad pokad Rib ne prodal Tenze Jan Ffrydrichowsky wymluwil

²⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 286 – Regestrum 1521–1582, k. 163–164.

²⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 286, k. 161.

sobie lidi wsseczkich ku loweny stawuw Ktere sobie pozustawil y ku wozeny rib stichze stawuw Ktere sobie pozustawil y ku wozeny rib stichze stawuw do sadzawicz jmenowanych a tenze Jan Ffridrichowsky podzwolil se y powinien bude walentemu kozlowskemu Ten statek swrchu jmenowany podle obyczejo odewzдал przed je M Panem swim diedicznym y tu smluwu przedlozit y to wsy przed je M Panem czo se w tey smluwie pisuje seznat a na przissle roky zemske ktere ney prwe drzany budu Jan Ffridrichowsky powynen bude przed saudem Zemskim Blsstinskim takowu smluwu przatelsku przedlozit y Usty to seznat a smluwu tu uweß dat w knyhy Zemske podle porzadku, a takowu smluwu obiedwie Stranie cznotlywym slowem zdrzet przyrzekly a ktera by wiecz Strana takowey smluwy nezdrzala, Tedy propada druhey Stranie propadku Tysicz Tolarow y przy prosyly sau Urozenich Panuw pana Jana Brodeczkeho zbrodku a wgurze podstarostyho oswietimskeho pana waczlawa skedinskeho z skednia probosscza oswietimskeho pana Stanyslawu skedinskeho zskednia a wgroydczu aby ku tey smluwie peczeti swe przitysknely sobie y Erbom swim bez sskody.²⁷

Walenty Kozłowski z Kozłowa na Suszcu spisał 28 listopada 1576 roku ze swoją małżonką „Szczaśną Rokowską z Rokowa” umowę, zgodnie z którą w przypadku jego śmierci dobra położone w Suszcu przypadły w całości żonie. W razie wcześniejszej śmierci Rokowskiej Kozłowski otrzymałby natomiast cały pozostały po niej majątek²⁸. O umowie wspomina również Jan Wypler²⁹. Kolejnego roku zawarł 25 lipca 1577 roku z Jerzym Trachem z Brzezia na Zawadzie umowę, w której określono zasady gospodarowania wodą z należącego do Kozłowskiego stawu Goczek. Dokument zawiera szczegółowy opis zasad spuszczenia wody ze zbiornika, a przy jego spisaniu uczestniczyli: Jerzy Zawadzki z Polanki na Łaziskach Średnich, Maciej Woszczycki z Woszczyc na Wideku, Wawrzyn Trach z Brzezia, Piotr Biberstein z Bojszów na Palowicach i Fryderyk Woszczycki z Woszczyc³⁰.

Pszczynski kronikarz podaje, że w 1580 roku do dóbr pszczyńskich został zakupiony od Walentego Kozłowskiego folwark w Suszcu. Odstąpiono mu w zamian za to na dziedziczną własność kawałek gruntu i czterech siodłaków³¹. Informacja ta znajduje potwierdzenie w zachowanych źródłach. Z księgi sądowej i kontraktów pszczyńskiego wolnego państwa stanowego za lata 1586–1612 wynika, że 4 lipca 1580 roku rokowania przeprowadzili Karol von Promnitz i Walenty Kozłowski z Kozłowa na Suszcu. Świadcami podczas nich byli: Gotthardt von Logau und Altendorf na Skoczowie i Strumieniu, Karol Weilandt vom Zindel starosta pszczyński i Jan Pawłowski z Pawłowic. Przedmiotem pertraktacji były dobra Suszec wraz z folwarkiem, wszystkimi prawami, dziedziczeniem, z pracą i czynszem poddanych, polami, łąkami, stawami, potokami i młynem, które miał przejąć Promnitz. W zamian Kozłowski otrzymał inną ziemię do zagospodarowania. Grunt ten był położony od

²⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 286, k. 163–164.

²⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 286, k. 192.

²⁹ J. Wypler: *Beitrage...*, s. 51.

³⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 289 – Gräntz Documente und Nachrichten der Freyen Standes Herrschaft Pless 1443–1739, k. 196–198.

³¹ H. Schaeffer: *Kronika Wolnego Państwa...*, Cz. I–II, s. 24, 52.

granicy Woszczyc do stawu kościelnego i od tamy na tym stawie do granicy z Trachem i od granicy z Kleszczowem. Negocjacje były bardzo szczegółowe i zawarte są na siedmiu stronach. Obejmowały służbę rycerską, sprawy drewna budowlanego, prawo wypasu, przynależności do kościoła w Suszcu oraz prawo warzenia i sprzedaży piwa. W nowej karczmie Kozłowski miał możliwość warzenia i sprzedawania swojego piwa, gdyby jednak z tego nie korzystał, a zechciał zakupić gotowe piwo do sprzedaży, mógł to uczynić wyłącznie w dobrach pszczyńskich. Nie wolno mu było sprowadzać go z innych terenów. Służbę rycerską był zobowiązany pełnić z nowych dóbr osobiście konno, tak jak czynili to pozostali rycerze państwa. Gdyby nie mógł stawić się osobiście, był zobowiązany wysłać pieszego zaopatrzonego w włócznię. Na nowej ziemi Kozłowskiego rolę dobrej jakości („stärke Acker haben”) uprawiali czterej rolnicy: Czech, Golek, Paschek i Wąg. Kozłowski mógł na nowym gruncie wybudować siedzibę rycerską i folwark. Dobra miały być dziedziczne, a na wszystko miał zostać wydany list i zatwierdzenie. Ustalenia podpisały obie strony własnoręcznie, odciskając również swe pieczęcie³².

Od czasu zamiany gruntów Walenty zmienia formę predykatu. W dokumencie z 13 lipca 1586 występuje „Valten Koslowsky von Koslow auf Rudiecz”, w 1587 i 1588 roku spisywano umowy w obecności „Walentyna Kozlowskeho z Kozłowa Na ruddyczy”³³. Mowa tu o Rudziczce, której lokalizacja pasuje do opisu nowego majątku Kozłowskiego. W dniu 25 kwietnia 1590 roku Walenty Kozłowski sprzedał na zamku w Pszczynie posiadany od 10 lat majątek Adamowi Ścierńskiemu z Ścierń. Na majątek dziedziczny składała się zgodnie z umową wieś Rudziczka wraz z folwarkiem, siedliskiem, z ludźmi, stawami rybnymi, rolami, łąkami i wszelkimi użytkami. Transakcja opiewała na kwotę 1900 talarów śląskich, a sumę miał wypłacić Adam Zabrzęski, który był dłużnikiem rodziny Ścierńskich³⁴. Z uwagi na niedopłacenie 530 talarów do tej kwoty Adam Ścierński musiał zwrócić w 1591 roku Kozłowskiemu stawy rybne³⁵.

Z czasem Walenty Kozłowski stał się właścicielem kolejnych wsi w państwie pszczyńskim. 26 czerwca 1596 roku Walenty Kozłowski z Kozłowa na Ćwiklicach zakupił od Filipa starszego Boryńskiego wieś Biasowice. Kwota transakcji opiewała na 1480 złotych³⁶. Kozłowski odsprzedał ją już w 1597 roku Abrahamowi Promnitzowi ze wszystkimi przynależnymi jej dochodami, użytkami i pożytkami zarówno małymi, jak i wielkimi, z poddanyymi rolnikami i zagrodnikami, z folwarkiem, z rolami obsianymi i nieobsianymi, z młynem wraz ze stawem, z stawami rybnymi, wodami, potokami, z chruścinami i innymi roślinami. W umowie podano, że „ten Statek od yinich Statkuw a gruntuw wykopczen a wyhraniczeny yest”. Promnitz zapłacił za majątek

³² AP Katowice, AKP, sygn. X 297 – Kontracten u. Gerichtsbuch der freien Standesherrschaft Pless 1586–1612, k. 117–120.

³³ AP Katowice, AKP, sygn. X 291 Landbuch 1582–1684, k. 22, 27; sygn. X 297 – Kontracten u. Gerichtsbuch der freien Standesherrschaft Pless 1586–1612, k. 9.

³⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 291 – Landbuch 1582–1684, k. 59–60.

³⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 61–62.

³⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 80–81.

5600 talarów³⁷. Z końcem wieku Kozłowski nabył dwie wsie, które na niecały wiek stały się ich rodową siedzibą.

Josef Pilnáček podaje, że Walenty Kozłowski z Kozłowa spisał 26 września 1576 roku umowę ślubną z Felicią Rogowską z Kornic, z którą miał syna Marcina, sędziego pszczyńskiego, żonatego z Zuzanną Silnicką³⁸. Z zachowanej dokumentacji wynika, że miał również syna Stanisława. Obaj osiedli na zakupionych przez ojca Ćwiklicach i Rudołtowicach. Ich siostrami były: Zuzanna Czechowic, Magdalena Larysz na Bieleszowicach i Zofia Suchodolska na Miechowicach. Wszystkie wyrzekły się urzędowo swoich praw do majątku po ojcu i matce. Pierwsza w 1630, a dwie kolejne w 1633 roku³⁹.

Kozłowscy z Kozłowa na Ćwiklicach i Rudołtowicach

Kolejnymi nabytkami Walentego Kozłowskiego były Ćwiklice i Rudołtowice. Szczegółowe informacje na ten temat można pozyskać ze sporządzonego 10 lutego 1722 roku odpisu umowy kupna tych dóbr z 26 grudnia 1598 roku. Dokument został sporządzony w języku polskim, podczas gdy dokumenty z tamtego okresu były spisywane w zdecydowanej większości po czesku, rzadziej po niemiecku, a walutą transakcji był polski złoty. Zapoznając się z warunkami umowy, możemy dowiedzieć się między innymi, co wchodziło w skład dóbr rycerskich w Ćwiklicach i Rudołtowicach, kto był fundatorem kościoła w okresie poprzedzającym spisanie umowy, kto został w nim pochowany oraz w jaki sposób sporządzano w XVI wieku transakcje kupna-sprzedaży majątków i na co zwracano w nich uwagę. Walenty Kozłowski obie wsie odkupił za 27 tysięcy polskich złotych od Katarzyny Porembskiej z Brodtku, która odziedziczyła je po rodzicach. Przedmiotem transakcji były także znajdujące się w miejscowościach dwory z wyposażeniem, folwarki wraz z bydłem i znajdującymi się w nich rzeczami, stawy, poddani osiadli i nieosiadli (siodłacy, zagrodnicy i komornicy), dzieci, sieroty, siodłak na Brzozówce wraz z jego przynależnościami, zagrodnicy na Borkach z młynem i lasami, rzeki, prawo pobierania drewna z lasów należących do Abrahama Promnitza. Kontrakt nie obejmował cła cesarskiego. Porembska zobowiązała się podać zawartą umowę do ksiąg ziemskich prowadzonych przez Sąd Ziemski w Pszczynie w obecności małżonka Balcera Porembskiego i dwóch poręczycieli. W umowie zaznaczono, że kościół w Ćwiklicach został przed kilkuset laty ufundowany przez przodków Porembskiej (Brodeckich) i przeznaczony dla religii rzymskokatolickiej i sprzedająca zastrzegła w spisanim dokumencie, że nie wolno jej zmieniać. Z umowy wynika, że w kościele byli pochowani przodkowie Katarzyny Porembskiej z Brodtku, w tym jej ojciec i matka. Ksiądz winien otrzymywać od nowego nabywcy i kolejnych właścicieli po 4 talary rocznie, który w zamian za to powinien modlić się za dusze zmarłych rodziców Porembskiej⁴⁰. Treść całej umowy brzmi następująco:

Kup Walentego Kozłowskiego, z Panią Katharzyną Porembską o Statek Czwiklicki.

³⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 126–127.

³⁸ J. Pilnáček: *Rody starého Slezska...*, s. 205.

³⁹ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 175.

⁴⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 1–8.

Roku Panskiego Tysią Pięć let Dziewiędziesiątego Osmego w Dzień Świętego Szczepana w Groycu. Stała się jest Zmowa dobrowolna Czła wniczym nieporuszona y wewsztykin grontownie wykonana, a kup Mendzy Urodzonemi Jei Miąm Panią Katharzyną Poremską z Gorotku a Na Czwiklicych z Jedney, a Urodzonym Panem Walentim Kozłowskim z Kozłowa z drugiej Strony z Erby a Potomki zobudwu Stron, jako Dziedziczką własną Statkow nizey opisanych, Ato natakowy Sposob. Ze mianowana Pani Katharzyna Poremska sprzedała y tąm Zmową przedaie Statek Swoy wssytek Czwiklicki w Panstwie Psczynskim Zalezey, to jest wies Czwiklice a wies Rudultowice z Folwarki wtych wsiach Nalezencymi Stawy y Poddane wssytkie tak Siodłaki jako y Zogrodniki komorniki Osiadłemi y Nieosiadłemi, Dzieczmi, Sirotki, y na Brzozowce jednego Siodłoka Zewsztykim tam tego Siodłoka przysłussenstwem y Zogrodniki rzezone Na Borkach z Młynem z Młyniszczami z lasy z Rekami y innym wszelakim przysłussenstwem jakobyło kolwiek mianowano było, albo mianowac sie mogło w tym Statku Czwiklickim albo wsiach na gorze manowanych Nic tu Sobie ani Erbom a Potomkom Swym Niepozostawniac ani wymaiąc; Oprocz Czła od Cysarza Jli Mi mnie Katharzynie Poremskiej na Gruncie Czwiklickim nadanego we wssytkich granicach a miedzach iako Starodawna te Statki albo wsi ograniczone y wymierzone Sąm, tak iako mianowana Pani Katharzyna Poremska ponieboszczyku Panu Ojcu Swym dzierzała a Używała y z tym Prawem a Nadaniem brania do potrzeby Swey y Podanych Drzewa Zlassow Jli Mi Pana Pana Abrama z Promnice Swobodnego Pana Psczynskiego Zorawskiego a Trybelskiego wedle Nadania Przodkow Jli Mi także y zewssytkiemi a wsselakiemi bydly a dobytki Folwarkow mianowanych małymi y wielkimi y Zewssalakiemi ruchomymi wieczami cokolwiek iest w Domach Dworzach tak w Czwiklicach jako y Rudultowicach iakim kolwiek mianom te rzeczy ruchome mianowane manowac sie mogom, które wssytkie rzeczy Panu Walentemu Kozłowskiemu przy Statkach a Dworzach mianowanych Zostao mnią Za które mianowane Statki a wsi pozwolit sie y powinięn iest y obowięznie Sie Pąn Walenty Kozłowski Zmową tąm dac Jli Mi Pani Katharzynie Poremskiej z Erby a Potomki Swemi Erbom a Potomkom Jli Mi Dwadziesca y Siedm Tysięcy Złoty monety y liczby polskiej w Polsce biernych, każdy Złoty po trzydziesti groszy licząc, Na Raty Nizey opisane, Naprzod Dał y odliczył gotowych pieniędzy Szesnoscie Tysięcy y Dwiescie Złoty polskich, liczby wyzey pomienionej, które Jli Mi Pani Poremska po Gotowie przyjela y odliczyła y Pana Walentego Kozłowskiego Erby a Potomki iego, tamto Zmową zapisana ztey Raty pierwszey Qvituie Sama od siebie y od Erbow a Potomkom Swych y wolnym Czyni na czasy wieczne; Aostatek Summy to jest Dziesienc Tysięcy y Osim Set Złoty liczby y monety polskiej kazdy złoty po 30 g. licząc w Polsce biernych na Letha nizey opisane dawac będzie powinięn; To jest od przysłych Trzech Krolow w Roku porzond Zbiegłym tesz prawie na Dzień Trzech Krolow kiedy się będzie pisac będzie Tysiąc y Szesc Set dac ma Złoty polskich liczby wyzey pomienionej Siedemnasce Set Złoty; Apotim w Roku biędz kiedy Sie bendzie pisac 1601 także na Dzień Trzech Krolow Szesnascie Set Złoty polskych dac ma, Takze w Roku gdy sie pisac będzie 1602. dac ma Piętnascie Set Złoty; Takze w Roku gdy się pisac będzie 1603. Dac ma Czternascie Set Złoty polskich; Takze

wRoku kiedy sie pisac bendzie 1604 Trzynascie Set Złotyeh; Takze wRoku 1605. Dwanascie Set Złotyeh; dac ma; Takze wRoku 1606. ma dac Jedenascie Set Złotyeh; Takze w Roku 1607. dac ma Tysiąc Złotyeh polskieh ostatek Summy tey wssytkey wyzey mianowaney, Za Qvity ręcznemy na kazdy Rok Jli Mi Paniey Porembskiej y Pieczęcią Jli Mi takze Jli Mi Pana Manzola Swego zprzyproszeniem y piozonciami Dwu Panow a Przyziaciół do tego, A Czego Panie Boze uchoway Smierci wtym Cziase nisz sie ta Summa dopłaci na Jli Mi Panią Katharzyną Porembską tedy do dobierania y do kwitowania tey Summy tylko Jli Mi Balcar Porembski, albo Synowie Jłól M: Paniey Porembskiej pozostali a nikt inszy nalezec maią: Ktore Statki albo wsi wyzey mianowane od Pana Walentego Kozłowskiego kupione y ze wssytkiemi Poddanymi do tych Statkuw Nalezoncemi Jli Mi Pani Porembska Panu Walentemu Kozłowskiemu odewzdała w Hold a Poddanosc wssytkie Poddane Uwiodła a nate Roki Zięmskie Psczynskie Naypierwey przysśle Jli M: Pani Porembska pozwolila Sie y powinna iest przed Sądem Zięmskim Psczynska na Psczyne Stanąc, a te Zmowe y kup dobrowolny Zeznac y do Xiąg Zięmskich dac wpisac wprzytomnosc Jłól M: Pana Małzonka Swego a inszyeh dwu Panuw a Przyziaciół, ktoreby Sobie za Poreęczniki do tey Sprawy obrac Chciała. A Jesliby mianowany Pan Walenty Kozłowsky wtym Ukupnym y odewzdanym Statku Mianowanym Swym Czwiklickim a Rudultowskim od kogosz kolwiek y jakiekolwiek Uzywanie albo wtym kupie Swym przenagabanie miał, tedy mianowana Jli Mi Pani Porembska z Erby a Potomki Swymi pozwolila się y powinna bendzie, Panu Walentemu Kozłowskiemu Erbom a Potomkom jego to Oswobodzic y Oswobodzac podle potrzeby a Zwyczaiu Prawnego Zięmskie Psczynskiej bez wsselakiey trudności mianowanego Pana Walentego Kozłowskiego; Aieslizeby mianowany Pąn Walentin Kozłowski Szkodu od nowil prze nieoswobodzenie Statkow tych mianowanych, To Jli M: Pani Porembska Panu Walentemu Kozłowskiemu, nagradzac pozwolila Sie y powinna bendzie. Listy, Przywileie y Prawa Wsselike na Grunty mianowane Czwiklickie a Rudultowskie jakiekolwiek Nalezące, Oprocz Czła Nadanego wyzey pomienionego, te wssytkie Prawa Jli M: Pani Porembska Panu Walentemu Kozłowskiemu jusz oddała. A Jeslyby Sie kiedy kolwiek jakie Listy Przywileie a Sprawedliwosci u kogo kolwiek nalazły tym Statkom przynalezance, oprocz na Czło, te nikomu pomocne byc niemogą ani maią ku krzywdzie mianowanego Pana Walentego Kozłowskiego Erbow a Potomkow jego, ale temusz Panu Walentemu Kozłowskiemu Erbom a Potomkom jego nalezec maią, iako własnemu Dziedzicowi Statkow Mianowanych od niego kupionych. A Poniewacz kosciół Czwiklicki Starodowna od kilku Set lat iest fundowany y nadany od Przodkow Jlie M: Pani Porembskiej na Religią Rzymsskom powsseckie Catholickom, wktorym Kosciele Przodkowie Jli M: oddanych Czasow takze Pan Ociec y Pany Matka iey mili pochowani Sąm, Tedy Jli M: Pani Porembska tam Zmowąm kupnąm to postawnie a Zrzetelnie Sobie wymawia, aby ta Religia Katkolicka Rymsska y Fundacia kosciola tego y to wssytko co kolwiek iest od Przodkow Jlie M: do tego kosciola Czwiklickiego na dano od Srebra y inszyeh Rzeczy a Aparatow koscielnych od Pana Walentego Kozłowskiego y od Dziątek jego Zachowawa a nieodmiennie nainakssą Służbe Bożą odmieniona niebyła; Dotego aby Xiendzu kazdemu Cztyry Tolary na kazdy Rok rozdzielienie to

jest na kazdy Quartol po Talaru wydawano było od Pana Walentego Kozłowskiego Erbow y potomkow jego, y od kazdego Dzierziciela Statku Czwiklickiego, a to aby Xiądz kazdy powinien był Panu Boga prosic Za dusze Niebosczyka Pana Oyca y Paniey Matki Jli M: Paniey Poremskiej kazde Suchedni, do tego Zakowi Czwiklickiemu kazdemu na kazde Suchedni po Orcie, tolara takze aby wydano było od Pana Walentego Kozłowskiego Erbow y Potomkow jego y od kazdego Dzierziciela Czwiklickiego Statku; Atu Zmowu y kup dobrowolny obiecaly y przyrzekli Sobie dobrym Cnotliwym Slowem Zdzierzec y we wssytkich Articulech wykonac, a we wssytkim dosyc uczynic iako dobrym Rycerskim Cnotliwym ludziom przystoy. A dla lepszey tego Istoty, Puszczice Swe własne do tey Zmowu a kupu przycisnulismy y rukami własnymi podpisalismy sie, y przyprosylimy Urodzonych Panow Jli M: Pana Balcera Poremskiego z wielkiej Porembu, a na Groycu y Osieku, Pana Stanisława Skidzinskiego z Skiedna a na kopciowicach Sedzęgo Ziemie Psczynskiej, Pana Jacuba Skidzinskiego z Skiednia a na Zawadzie Pana Pawła Smigielskiego z Bnina, Pana Jana Frydrychowskiego z Frydrychowic, Pana frydrycha Starowieyskiego Z Starey wsi a w Pisarzowicach, aby to teg Zmowu Pieczęci Swe przycisnęli a Rukami własnymi podpisali sie Erbom a Potomkom Swym bez Skody. Datum ut Supra.⁴¹

Nabywca „statku ćwiklickiego” nie cieszył się długo swoim nowym zakupem. Niespełna pół roku po spisanej umowie w piątek po świętym Janie Chrzcicielu 1599 roku zgłosił się na zamku w Pszczynie w imieniu swej małżonki Balcer Poremski w sprawie sprzedaży dóbr ćwiklickich. Z jego wypowiedzi wynikało, że Walenty Kozłowski już wówczas nie żył⁴². Opiekunami pozostałych po nim nieletnich dzieci zostali Daniel Ziemiecki i Jakub Skidzieński⁴³. Sprawa rozliczeń za zakupiony majątek była podnoszona przez Balcara Poremskiego w obecności Jana Kozłowskiego we wtorek po Oktawie Bożego Ciała 1602 roku na zamku pszczyńskim. Jan został zobowiązany do zapłacenia żonie Poremskiego Katarzynie Brodeckiej 400 złotych polskich. W dokumencie powołano również zmarłego Mateusza Kozłowskiego, który prawdopodobnie przejął majątek bezpośrednio po śmierci Walentego⁴⁴.

Kozłowski użytkował majątek w Ćwiklicach już przez dłuższy czas przed podpisaniem umowy kupna z 1598 roku. Będąc poręczycielem umowy zawartej w 1588 roku pomiędzy Ścierńskim i Sulikowskim, użył sformułowania: „pana walianiego kozłowski z kozłowa a na zwiklizach”. Podczas spisywania ugody z Adamem Ścierńskim w 1591 roku mianował się „w Czwikliczach”, w dokumencie z 1594 roku podano, że był on „na ten czas na Czwiklizach”. Podobny zapis znalazł się również na umowach z 1595 roku⁴⁵. Walenty Kozłowski z Kozłowa był w 1596 roku poręczycielem testamentu Grygiera Błanka z Góry. Wobec niego użyto zwrotu „A Rondarzie na

⁴¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 341, s. 1–8.

⁴² AP Katowice, AKP, sygn. X 297 – Kontracten u. Gerichtsbuch der freien Standesherrschaft Pless 1586–1612, k. 90.

⁴³ AP Katowice, AKP, sygn. X 297, k. 151.

⁴⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 297, k. 124.

⁴⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 291 – Landbuch 1582–1684, k. 61, 64, 74 i 79.

Czwikliyczeh”, co oznacza, że był on wówczas dzierżawcą Ćwiklic⁴⁶. 26 czerwca 1596 roku „Walentyń Kozłowski z Kozłowa a na Czwikliczych” kupił – jak już wspomniano – wieś Biasowice⁴⁷.

Marcin Kozłowski z Kozłowa na Rudołtowicach wraz z małżonką sprzedali 2 stycznia 1620 roku za 3400 talarów śląskich posiadany po ojcu dziedziczny majątek w Rudołtowicach poborcy cła granicznego w Pszczynie Krzysztofowi Steinsohnowi. Przedmiotem transakcji była również ziemia, którą Kozłowski wraz z bratem dokupili, tj. Stanisław rolę „Klimkowskom”, a Marcin „Sstczyrbowskom”. Transakcja obejmowała pola orne i nieorne, zagrody, stawy rybne, łąki, rolę nad Wisłą, brzegi, aż po jaz stawu Rudołtowickiego, role, które leżały na zapłociu stawu i były obsiane żytem. Marcin pozostawił sobie część łąk, brzeziny i chruściny przyległe do „Kautu”, brzeziny, dębiny, olszyny, pastwiska, potoki, które od „starodawna” przynależały do tego majątku rozciągające się do granicy Goczalkowic, ponadto 5 siodłaków, 6 karczm, 2 zagrodników na Borkach, ich opłaty, osep, pracę, warzenie i wyszynk piwa i gorzałki oraz górne i dolne prawo. Umowa określała, że obowiązek służby rycerskiej obciążał nadal Marcina Kozłowskiego, który w razie potrzeby był zobowiązany wystawić dobrze uzbrojonego pacholka wraz z koniem. Z dokumentu wynika, że przywileje nadane na dobra Ćwiklickie i Rudołtowickie uległy zniszczeniu („ysau skrz ohen Spaleny, a wniwecz obraczeny”). Po stronie Kozłowskiego poręczycielami byli: Jerzy Biberstein na Bojszowach, Adam Sobek z Kornic na Wideku, Andrzej Woszczycki z Woszczyc na Woszczycach, Bernharth Woszczycki z Woszczyc na Dolnych Woszczycach, a po stronie Steinsohna: Filip Skrzyszowski z Trzczkowic na Boryni i Osinach, Adam Bielczowski z Bielczowic na Starej Wsi, Waclaw Rydel, który był sekretarzem kancelarii na zamku w Pszczynie oraz Jan Szymbarski, który był dochodzącym pisarzem państwa pszczyńskiego⁴⁸.

Stanisław Kozłowski z Kozłowa na Ćwiklicach pożyzył od poborcy cła Krzysztofa Steinsohna 3 tysiące talarów śląskich. 24 kwietnia 1621 roku wymienieni podpisali umowę, w myśl której Kozłowski w zamian za otrzymane pieniądze zastawił i przekazał w użytkowanie na sześć lat majątek położony w Ćwiklicach. Składało się na niego: 8 siodłaków pracujących w każdym tygodniu 4 dni sprzężajnie lub 2 osobami pieszo, 4 chałupników i 5 komorników świadczących pracę 1 dzień tygodniowo ze wszystkimi ich opłatami i powinnościami, a także 2 stawy rybne, łąki, jeziora, role orne i nieorne i wszelkie prawa przynależne. Pod dokumentem podpisali się po stronie Kozłowskiego: Jerzy starszy Biberstein z Bojszów, Piotr Mazańcowski z Mazańcowic i na Mazańcowicach, Zygmund Biberstein z Bojszów, a od strony Steinsohna: Piotr Wypler z Gardawic, Jan Fuglar z Studziennej Wody na Mizerowie i Adam Bielczowski z Bielczowic na Starej Wsi⁴⁹. Pożyczona kwota 3 tysięcy talarów była potrzebna Stanisławowi zapewne do zawarcia małżeństwa.

W Wielkiej Paczynie została zawarta 25 lipca 1621 roku umowa ślubna pomiędzy Stanisławem Kozłowskim z Kozłowa na Ćwiklicach a Waclawem Starzyńskim z Bytkowa na Wielkiej Paczynie. Zgodnie z jej zapisami Starzyński zobowiązał się za

⁴⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 92.

⁴⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 80–81.

⁴⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 176–179.

⁴⁹ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 190–193.

radą swoich przyjaciół spełnić prośbę Kozłowskiego i oddać mu swoją córkę Annę Starzyńską w świąty związek małżeński. Przyszła żona miała otrzymać tysiąc talarów posagu przypadającego z majątku ojca i 2 tysiące talarów od matki. Stanisław przyjął go i zobowiązał się zabezpieczyć kwotę 3 tysięcy talarów na rzecz Anny na majątku w Ćwiklicach. Z dokumentu wynika, że był on wówczas zastawiony Krzysztofovi Steinsohnowi. Gdyby przyszła małżonka przeżyła Kozłowskiego, mogła zgodnie z zapisami umowy nadal swobodnie mieszkać, aż do śmierci, na „statku ćwiklickim” bez jakichkolwiek zobowiązań na rzecz jego dziedziców i potomków. W przypadku ponownego zamążpójścia wdowa mogła nadal mieszkać na majątku do chwili wypłacenia jej przez potomków 3 tysięcy talarów posagu, a od 3 tysięcy talarów „od Wienku” byli oni zobowiązani do wypłacania jej 8 talarów rocznie od każdych 100 talarów aż do jej śmierci. Mogła wówczas zabrać z Ćwiklic wszelkie przedmioty, które tu przywiozła oraz kryty wóz wraz z 4 najlepszymi koniami, a gdyby ich nie było, winna otrzymać w zamian 300 talarów. Po stronie Wacława Starzyńskiego umowę podpisali: Marcin Starzyński z Bytkowa na Porębie, Wacław Starzyński młodszy z Bytkowa na Wielkiej Paczynie, Adam Czornberg z Galowic na Sierotach, Balcar Larysz z Naczesławic na Jakubowicach, Jerzy Kiczka z Wielkiej Płużnicy na Pruseczynie, Wacław Larysz z Naczesławic na Miliczu, Jerzy Holly z Ponieczyc na Kotliszowicach i Błatnicy. Poręczycielami dokonanych ustaleń ze strony Stanisława Kozłowskiego byli: Jarosław Kozłowski z Kozłowa na Turzy, Andrzej Boya z Gwoździan na Dralinach, Wacław Larysz z Naczesławic na Błażejowicach i Brzesławicach, Mikołaj Boya z Gwoździan na Rzędowicach, Krzysztof Larysz z Naczesławic na Kotubinach, Jerzy Osiecki z Osiecka na Poczalkowie i Zacharzowicach, Jerzy Boya z Gwoździan na Skrzydłowicach i Marcin Kozłowski z Kozłowa na Rudołtowicach⁵⁰. Stanisław Kozłowski zgodnie z umową zwrócił się o wpisanie wiana do ksiąg ziemskich. Miało to miejsce jednak dopiero 5 czerwca 1636 roku. Poręczycielami tego wpisu byli Adam Trach i Zygmunt Bieberstein⁵¹.

Stanisław Kozłowski 25 lipca 1627 roku wydzierżawił na siedem lat dobra ćwiklickie Samuelowi Stokowskiemu. Najemca majątku wkrótce zmarł, a Kozłowski podpisał 29 grudnia 1629 roku umowę z wdową po nim Zofią Stokowską z Bnina, w której uregulowano warunki wzajemnego rozliczenia przerwanej dzierżawy. Majątek miał zostać ponownie zwrócony Kozłowskiemu po wypłaceniu Stokowskiej w pięciu ratach 8,3 tysiąca „Złatych Poczty Polskeho na Meniczy dobrej Strzibrney w Koronie Polskey berney”. Wpłaty miały być dokonywane w Kętach, a Stanisław miał na ich potwierdzenie uzyskiwać pokwitowanie z własnoręcznym podpisem Zofii. Stokowska wymówiła sobie w dokumencie odłów stawów, które obsadziła: Nowego w 1630 roku, Zarzyny w 1631 roku, stawów wynajętych za 70 złotych przez zmarłego Samuela od siodłaków ćwiklickich oraz stawu karczmarza. Do prac z tym związanych Kozłowski był zobowiązany skierować swoich poddanych, a także dbać o to, aby stawy nie zostały zniszczone przez powódź. Zofia zobowiązała również Stanisława do dostarczenia jej 18 dębów, które miały być ścięte i dostarczone do spływu na Wiśle przez poddanych ćwiklickich. Stokowska miała zwrócić Kozłowskiemu gospodarstwo, zboże i 30 owiec, a gdyby właściciel w wyznaczonym terminie nie

⁵⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 187–189.

⁵¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 189–190.

uiścił raty („Czeho Pane Boze uchowati racz”), mogła go nadal używać jak swego własnego do czasu zapłaty. Kozłowski obiecał wywiązanie się z umowy „pod swau Ryczyrskau Czti a Krzestiansku Wiru, neuzywajicz w tom Zadnych Forteli”. Po stronie Stokowskiej pod dokumentem pieczęcie swe odcisnęli: starosta zatorski Paweł hrabia z Obor, Jeronim Przeromski z Przerombia i sędzia ziemski pszczyńskiego wolnego państwa stanowego Piotr Zyggota ze Słupska na Pielgrzymowicach, a po stronie Kozłowskiego: Stanisław Komorowski z Komorowa na Holcznowie, Stanisław Starowieyski z Bibersteinu na Starej Wsi i Kacper Kozłowski z Kozłowa⁵².

Marcin Kozłowski z Kozłowa na Rudołtowicach 6 stycznia 1630 roku podarował swojej małżonce Elżbiecie Kozłowskiej *de domo* Zalisownej z Jastrzębia w obecności Franciszka Mleczka z Gilowic na Rudziczce i Wacława Klocha z Bestwiny na Jarząbkowicach i Golasowicach swój majątek w Rudołtowicach. Mąż chciał w ten sposób zapewnić bezpieczeństwo finansowe swojej żonie, którą cenił za wierność i łaskę małżeńską. Kozłowski w umowie zastrzegł, że może z darowanymi dobrami uczynić co zechce: sprzedać, zastawić, zamienić, darować bez przekazywania niczego jego dziedzicom i potomkom ani żadnemu innemu człowiekowi⁵³.

Na prośbę Stanisława Kozłowskiego został mu nadany 14 maja 1631 roku nowy przywilej na dobra Ćwiklice przez Zygfyryda von Promnitz. Z dokumentu ogłoszonego do publicznej wiadomości wynika, że stare prawa i przywileje uległy spaleni. Dobra były położone od granicy Rudołtowic, wzdłuż granicy Goczałkowic i Pszczyny do rzeki Pszczynki. Następnie bieły przy granicy Jankowic od tamy stawu Chuchulka, obejmowały staw Zarzyna do granicy Brzozówki, dalej od dołów granicznych przy Pszczynce do Brzozowa i dalej do granic Miedznej, aż do Rudołtowic. W skład majątku wchodziły wszystkie położone na wskazanym terenie budynki, ogrody, ogrody owocowe, łąki, poddani zasiedzieli i niezasiedzieli, czynsze, daniny w zbożu, potoki, stawy, młyn, kolatura kościoła, karczma, gorzelnia z prawem wypalania gorzałki, browar z prawem warzenia piwa, prawo polowań, lasy i wszystko, co przynależy do tych dóbr i może przynosić jakiegokolwiek pożytki. Stanisławowi Kozłowskiemu oraz jego spadkobiercom i następcom przysługiwało wieczyste prawo korzystania, użytkowania, zastawu, przekazania, zamiany lub sprzedaży dóbr. Służba i inne zobowiązania na rzecz pana na Pszczynie miały być dostarczane bez szkody dla niego⁵⁴.

Stanisław Kozłowski z Kozłowa na Ćwiklicach wraz ze swoją małżonką Anną *de domo* Starzyńską pożyczyci 13 marca 1635 roku, „będąc w pilnej potrzebie”, od Mikołaja Starowieyskiego z Bibersteinu 11 tysięcy złotych polskich, zastawiając mu w zamian na 10 lat połowę majątku ćwiklickiego wraz ze wszystkimi pożytkami i dochodami. Pod umowę podpisali się oprócz zainteresowanych Sebastian Necz z Bulowic, Sebastian Śmigielski z Bnina, Zygmunt Biberstein, Andrzej Pisarzowski z Pisarzowic i Stanisław Starowieyski z Bibersteinu⁵⁵.

Zygfryd von Promnitz poświadczył 20 stycznia 1639 roku prawo polowania na własnym gruncie w Ćwiklicach dla Stanisława Kozłowskiego z Kozłowa. Miało ono trwać do chwili śmierci któregoś z nich i obejmowało zarówno łowy z psami, jak

⁵² AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 11–18.

⁵³ AP Katowice, AKP, sygn. X 291 – Landbuch 1582–1684, k. 179–181.

⁵⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 340 – Ćwiklice. Przywileje, pożyczki, hipoteki 1631–1792, s. 2–6, 8–9.

⁵⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 21–28.

i stawianie sideł. Przez cały czas trwania kontraktu Kozłowski miał dostarczać w zamian rocznie Promnitzowi 4 jelenie, 12 lisów i 30 zajęcy⁵⁶.

Z dokumentu wystawionego 27 sierpnia 1644 roku na zamku w Pszczynie wynika, że Marcin Kozłowski zeznał Zygfrydowi von Promnitzowi, iż poprzedniego roku w wyniku pożaru folwarku i budynku mieszkalnego w Ćwiklicach zostały utracone nadane na majątki w Ćwiklicach i Rudoltowicach prawa i przywileje, które należały do jego ojca. Wystawione były w 1495 i 1511 roku na zamku w Pszczynie przez księcia Kazimierza na Cieszynie i Wielkim Głogowie. Pan na Pszczynie wydał mu nowy dokument, w którym potwierdził przysługujące każdorazowym właścicielom prawa na posiadanych przez Kozłowskiego dobrach. Należały do nich – za wyjątkiem prawa polowań na jelenie, dziki i sarny, które przysługiwało właścicielom państwa pszczyńskiego – między innymi wolność użytkowania, sprzedaży lub zamiany majątku. Podatki i zobowiązania cesarskie należało dostarczać panom na Pszczynie, podobnie służbę rycerską, inne prawa książęce i biskupie⁵⁷. Postępowanie dotyczące wydania nowego pisma potwierdzającego prawa do majątku rudoltowickiego wraz z jego szczegółowym opisem znajduje się w aktach dotyczących spraw majątkowych Kozłowskich⁵⁸.

Zygfryd von Promnitz wydał 22 lutego 1645 roku Marcinowi Kozłowskiemu i jego małżonce dokument dotyczący przywileju na niewielkie dobra rolnicze z ro-

II. 7. Dokument dotyczący majątku Marcina Kozłowskiego w Czarkowie z 22 lutego 1645 roku (źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Archiwum Ksiąząt Pszczyńskich w Pszczynie, sygn. II 102 – Seyfried II Promnitz potwierdza Marcinowi Kozłowskiemu posiadłość w Czarkowie, którą uzyskał przez zamianę)

⁵⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 341, s. 31.

⁵⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 340 – Ćwiklice. Przywileje, pożyczki, hipoteki 1631–1792, s. 18–21.

⁵⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 416 – Rudoltowice: Sprawy majątkowe rodziny Kozłowskich 1644–1655, s. 1–82.

lami, stawami i łąkami położone w Czarkowie. Kozłowski wszedł w ich posiadanie w drodze zamiany z pozostałą po Tobiasie Schweinichu panią domu oraz jej dziećmi. Majątek był wcześniej w posiadaniu Kacpra Schrammego, który listem z 1592 roku został uwolniony od robocizn, czynszu i obciążeń z wyraźnym zastrzeżeniem, że w przypadku jego sprzedaży lub zamiany wszystkie daniny wrócą do pierwotnego stanu. Promnitz przedłużył jednak ten przywilej po śmierci Tobiasa Schweinicha oraz ponownie po przejściu na rzecz Kozłowskiego w 1630 roku⁵⁹. Marcin Kozłowski sprzedał 25 stycznia 1650 roku majątek w Czarkowie wraz ze znajdującym się tam młynem Piotrowi Mauritiemu za 5,9 tysiąca polskich złotych⁶⁰.

Sędzia ziemski Marcin Kozłowski z Kozłowa na Rudołtowicach i Ćwiklicach podarował 12 września 1654 roku swojej małżonce Zuzannie *de domo* Silnickiej z Silnic otrzymany od rodziców w dziedziczne użytkowanie majątek rudołtowicki. Obdarowana mogła otrzymanymi dobrami rozporządzać według własnej woli. Mogła je nadal użytkować, dzierżawić, podarować lub zamienić. Po jej śmierci ziemia miała zostać odziedziczona przez ich wspólną córkę Katarzynę Kozłowską. Po śmierci Marcina Zuzanna była zobowiązana wypłacić Elżbiecie Paskowskiej, córce sędziego z pierwszego małżeństwa, 2 tysiące polskich złotych⁶¹. Zuzanna Kozłowska podarowała w zamian swojemu mężowi w tym samym dniu posiadany majątek pochodzący z Rzeczypospolitej, tj. gotówkę, klejnoty, zapisy i srebro⁶².

Kozłowscy byli przez dziesięciolecia wierzycielami Narbutów. Cherubin Narbut został pozwany przez Stanisława Kozłowskiego o 1,6 tysiąca złotych polskich, które był mu winien od 1632 roku jego zmarły brat Krzysztof Narbut. Oskarżony złożył 22 września 1660 roku na zamku w Pszczynie w obliczu grożącego mu aresztu zabezpieczenie w postaci pisemnej kaucji. Zobowiązał się wówczas do zwrotu Kozłowskiemu pieniędzy pod groźbą utraty wszystkich posiadanych wierzytelności w księstwie opolsko-raciborskim i państwie pszczyńskim lub egzekucji ich zarówno z majątku własnego, jak i przypadającego mu w spadku po bracie. Pod dokumentem podpisali się: Abraham Frölich, Sulikowski, Jerzy Frogstyn, a w imieniu Narbuta, który nie miał pieczęci ze sobą, Szymon Batkowski. Państwo pszczyńskie reprezentowali: sędzia ziemski i kanclerz Marcin Kozłowski z Kozłowa (brat skarżącego!) i Jan Jerzy Franken⁶³. W tym samym dniu przedstawiciele państwa pszczyńskiego uznali, że nie mogą rozpatrywać skargi złożonej przez Jana Kozłowskiego na Cherubina Narbuta. Stwierdzili, że właściwy jest urząd w Opolu z uwagi na posiadłości Reusa znajdujące się pod jego jurysdykcją⁶⁴. Z wpisu w księdze *Abschiedsbuch* nie wynika, czego dotyczył spór.

Marcin Kozłowski wraz z małżonką Anną *de domo* Silnicką nabyli 4 marca 1661 roku od wdowy po Pawle Jankowskim Anny *de domo* Przewczowskiej dział Rudoł-

⁵⁹ AP Katowice, AKP, sygn. II 102 – Seyfried II Promnitz potwierdza Marcinowi Kozłowskiemu posiadłość w Czarkowie, którą uzyskał przez zamianę.

⁶⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 416 – Rudołtowice: Sprawy majątkowe rodziny Kozłowskich 1644–1655, s. 107–111.

⁶¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 416, s. 91–93.

⁶² AP Katowice, AKP, sygn. X 416, s. 95–97.

⁶³ AP Katowice, AKP, sygn. X 303 – *Abschiedsbuch* 1656–1750, k. 100–101.

⁶⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 303, k. 102.

towic za 2 tysiące talarów. Wcześniej majątek ten należał do Jana Steinsohna, który oddziedziczył go po spłacie pozostałych spadkobierców po swoim ojcu Krzysztofie Steinsohnie. Zaciągnięte na ten cel długi pod zastaw części dóbr Ćwiklice i Rudółtownice spowodowały przejście tego drugiego majątku przez wierzycieli, tj. rodzinę Jankowskich⁶⁵.

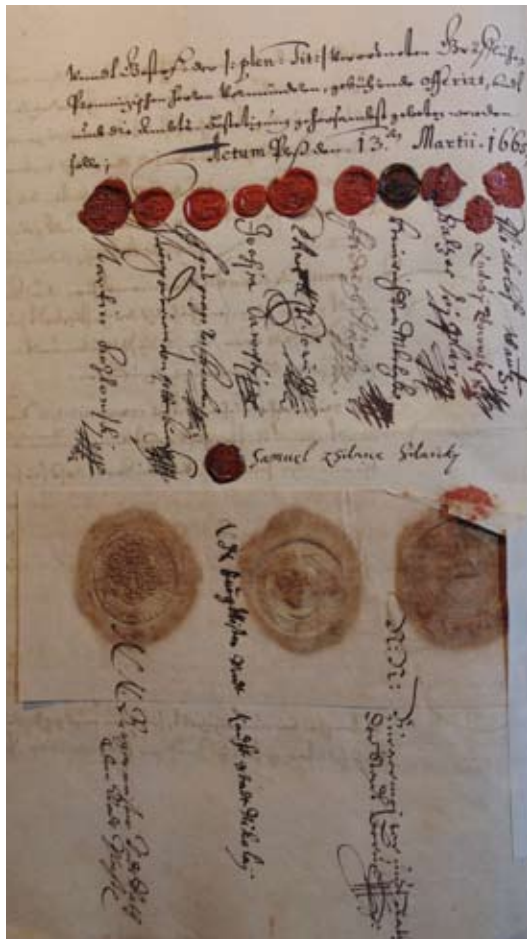
Sędzia ziemski wolnego państwa stanowego Marcin Kozłowski z Kozłowa na Ćwiklicach i Rudółtownicach przekazał 23 czerwca 1661 roku za radą przyjaciół odziedziczony po rodzicach majątek w Rudółtownicach swojej małżonce Zuzannie *de domo* Silnickiej. Dobra te nie były obciążone żadnymi zobowiązaniami, a ofiarowana mogła po śmierci Marcina uczynić z nim, co zechce: użytkować, sprzedać, darować lub zamienić. Darczyńca zaznaczył, że w przypadku śmierci Zuzanny gospodarstwo w Rudółtownicach miało przypaść ich córkom: Katarzynie i Annie. Obdarowana była zobowiązana po śmierci Kozłowskiego do wypłaty w ciągu roku z otrzymanego majątku jego córce z pierwszego małżeństwa Elżbiecie Paskowskiej 1 tysiąca złotych polskich. Poręczycielami darowizny byli: Andrzej Zborowski ze Zborowa na Bojszowach oraz Adam Krzysztof Wielopolski z Hażlachu na Woszczycach⁶⁶. Tego samego dnia Zuzanna Kozłowska podarowała swojemu mężowi cały swój majątek, na który składała się posiadana gotówka, klejnoty oraz wszelkie prawa i zapisy w Koronie Polskiej i na Śląsku. Druga małżonka Marcina Kozłowskiego posiadała dwóch synów z pierwszego małżeństwa: Jana i Krzysztofa Lipskich. Posiadała również roszczenie od Krzysztofa Miosroszewskiego w wysokości 5,5 tysiąca złotych polskich płatnych w rocznych ratach po 300 złotych polskich. Pół roku po jej śmierci należało synom wypłacić 2 tysiące złotych polskich, a pozostałą kwotę, tj. 3,5 tysiąca, córkom: Katarzynie i Annie⁶⁷.

Samuel Silnicki z Silnic kupił 13 marca 1665 roku za 4 tysiące florenów reńskich położony w Ćwiklickich majątek Kempa. Po stronie zbywcy wystąpili łącznie panowie stanowi, poddani kamery i państwo pszczyńskie. Dotychczasowy właściciel Stanisław Kozłowski posiadał znaczne zadłużenie, którym była obciążona hipoteka, oraz zaległości podatkowe. Sytuacja ta doprowadziła do utraty posiadanego przez niego majątku. Z umowy wynika, że w jego skład wchodziła siedziba rycerska, folwark, poddani, ogrody, role, łąki, stawy, młyn, lasy, chwasty, krzewy, pastwiska, prawo polowań, karczma z prawem wyszynku piwa i gorzałki, lenno na rzecz kościoła i probostwa, duże i małe pożytki, owczarnia, pastwisko dla owiec, bydło i przynależności. Pełną inwentaryzację majątku sporządzili pisemnie 5 października 1652 roku sędzia ziemski Marcin Kozłowski z Kozłowa i Franciszek Hermann von Promnitz. Strony umowy ustaliły, że staw wraz z młynem i karczmą będą użytkowane po dwa lata zamiennie przez Silnickiego i Stanisława Kozłowskiego, który nadal pozostawał wła-

⁶⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 70–72.

⁶⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 298, k. 79–81. Z księgi testamentów i kontraktów wynika, że córka Marcina Kozłowskiego Elżbieta, której matką była Elżbieta Zaliszowna, otrzymała po jego śmierci tysiąc złotych polskich. Pokwitowała ich odbiór 12 marca 1671 r. Zaznaczyła również, że już wcześniej otrzymała posag wypłacony zarówno z majątku ojca, jak i matki oraz zrzekła się jakichkolwiek dalszych roszczeń w odniesieniu do spadku po ojcu. AP Katowice, AKP, sygn. X 298, k. 174–175; AP Katowice, AKP, sygn. X 416 – Rudółtownice: Sprawy majątkowe rodziny Kozłowskich 1644–1655, s. 101–102.

⁶⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 81–83.

Il. 8. Ostatnia strona umowy kupna majątku Kempa w Ćwiklicach z 13 marca 1665 roku przez Samuela Silnickiego (źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Archiwum Książąt Pszczyńskich w Pszczyźnie, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 82)

ścicielem części Ćwiklic, lub ich spadkobierców. Na nabywcę została przeniesiona zaległość podatkowa w kwocie 1312 talarów, służba rycerska oraz dostarczanie rocznie duchowieństwu w Ćwiklicach 6 szefli ziarna, 6 szefli owsa i 1 talar w gotówce. Pod dokumentem sprzedaży podpisali się: Mikołaj Wantz, Andrzej Zborowski, Balcer Wiplar, Henryk von Mleczeko, Fryderyk Näfe, Paweł Czechowicz, Joachim Zawadzki, Jan Jerzy von Francken, Jerzy Adrian von Rottenburg, Marcin Kozłowski i Samuel Silnicki oraz burmistrzowie Bierunia, Mikołowa i Pszczyzny⁶⁸.

Zgodnie ze złożoną przez Marcina Kozłowskiego 5 czerwca 1669 roku konsygnacją, w dobrach rudoltowickich zamieszkiwało wówczas łącznie 68 osób powyżej 15. roku życia. Należał do nich sam Kozłowski razem z małżonką, 3 osoby służby, 7 obsługujących owczarnię z kobietami, 27 rolników wraz z kobietami i pomocnikami, 16 zagrodników wraz z kobietami, 8 chałupników wraz z kobietami, młynarz z kobietą i służącą i słodownik z kobietą⁶⁹.

Konrad Błázquez w swojej publikacji na temat wymarłej szlachty podaje, że Marcin Kozłowski z Kozłowa i na Kozłowie w powiecie gliwickim, na Ćwiklicach i Rudoltowicach w powiecie pszczyńskim był żonaty z Zuzanną Silnicką z Silnic. Autor

potwierdza, że małżeństwo posiadało dwie córki: Katarzynę zamężną w 1660 roku z Albertem Leopoldem Constantinem grafem von Tenczin i Annę zamężną z von Zborowskim⁷⁰. Córka sędziego Marcina Kozłowskiego poślubiła Wacława Zborow-

⁶⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 300 – Contracten Buch 1670–1709, s. 424–432; AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 52–60, 63–72, 77–82.

⁶⁹ AP Katowice, AKP, sygn. IV 1038, – Consignation H. Martin Kozłowskis zu Rudoltowitz [Spis osób sporządzony w celach podatkowych], s. 1.

⁷⁰ K. Błázquez: *Der abgestorbene Adel...*, Dritter Theil, Nürnberg 1894, s. 91.

skiego z Bojszów zgodnie z wolą nieżyjącego już wówczas ojca. Zawartą umowę przedślubną warto przytoczyć w oryginalnej pisowni:

W Imię Świętey, a nierozdzielney Troice, Boga Oyca y Syna y Ducha Świętego Amen. Roku Panskiego 1671 Dnia 30 Januarii. Stała sie Zmowa Ślubna cała a doskonała wniwczym nienaruszona między Ich Mciami. Jei Mcią Panią Zuzanną z Silnice kozłowską na Cwiklicach a Rudultowicach, Sędzią Ziemską Swobodnego Państwa Psczyńskiego, sławney niegdy pamięci Nieboszczyka Je Mci Pana Marcina z kozłowa kozłowskiego Sędziego Ziemskiego pomienionego Panstwa Psczyńskiego Małzonką pozostałą Wdową z jedney. A Je Mcią Panem Waclawem ze Zborowa Zborowskim a na Boyszowach z Strony drugiey, a to wten nizey opisany sposob. Iz idąc pomieniona Jei Mc Pani Sędzina za Wolą Boską, tudziesz za pilnym Staraniem Je Mci Pana Zborowskiego y Ich Mcioro Panuw Przyjaciol iego: Czyniąc takze zadosyć Woli sławney pamięci Nieboszczyka Je Mci Pana Sędziego Małzonka swego, ktory ieszcze za Zywota swego pomienionemu Je Mci Panu Waclawowi Zborowskiemu Corkę swoję Jei Mc Panne Annę z Kozłowa Kozłowską w Stan Święty Małzenski obiecał, y ostatnią Wolą swoję tego potwierdził. Tasz Wyzey mianowana Jei Mc Pani Sędzina, wyzey mianowanemu Je Mci Panu Waclawowi Zborowskiemu Corkę swoję Jei Mc Panne Annę Kozłowską w Stan Święty Małżeński daie; po ktorey z Dobr Oyczystych y Macierzystych [:wszakze iey tym nieodbywając:] Wiana Trzy Tysiącze Taleruw liczby słaśkiey, wKazdy Taler po 36 groszy słaśkich, a w Grosz 6 piniędzy białych rachuiąc, za kwitem iednak tegosz Je Mci Pana Zborowskiego z odebrania tego naznaczonego Wiana, obiecała. Przeciwno ktorey Summie Je Mc Pan Waclaw Zborowski Jei Mci Pannie Annie Kozłowskiey przysley da Pan Bog Małzonce swojey drugie Trzy Tysiące Talerow liczby na gorze mianowaney wiannem sposobem, takze Cztery konie z przykrytym wozem, tudziesz za Ruchome Rzeczy Pięc Set Talerow słaśkich zapisuje, na ten sposob. Pokądby wyzey mianowana Jei Mc Panna Anna Kozłowska przysła da Pan Bog Pani Małzonka iego Życie [:wktorym Pan Bog oboje na długie Czasy niech chowa:] Je Mci Pana Zborowskiego da Pan Bog przyslego Małzonka swego przeżyła, tedy nie będzie powinna z Dobr Gorniego Działu Wsi Boyszow do Śmierci swey, albo przemienienia Stanu swego wdowskiego Ustępować; ale y owszem tych Dobr wiannym Prawem ze wszytkiemi pozytkami y przylezycosciami Uzywać y dzierzeć, bez Czynienia Rachonku wedlug kupnych Smow, jak on sam dzierzał y Uzywał bez przeszkody Erbuw a Potomkow zwysz mianowanego Je Mci Pana Waclawa Zborowskiego prawo mieć będzie. Wszakze Działki ktoreby im Pan Bog dać raczył pokąd wDobrach tych siedzieć będzie powinna przy sobie chować przyodziewać y na Naukę nakładać. A iezeliby Stan swoi wdowski odmieniła, wolno ią będzie Erbom czasto mianowanego Pana Waclawa Zborowskiego wypłacić, gdy iey Summa Trzy Tysiące Talerow Słaśkich za Ruchome Rzeczy Dobytek Pięc Set Talerow, koni Cztery ktoreby po Śmierci nailepsze były, y woz przykryty oddane będą tedy powinna będzie z Maiętności Ustąpić, y wtym Valorze onę jako przyjęła Erbom oddać, a iezeliby sie jei konie y woz niepodobał, powinni jey Erbowie Trzysta Taleruw słaśkich za to oddać, takze y od Summy Trzech Tysięcy Taleruw, od kazdego Sta po Osmi Talerach Odwianku asz do Śmierci dawać, a wzięwszy wiano, za Rzeczy Ruchome takze swoje własne Rzeczy, y to co kolwiekby iey od

Pana Małzonka iey darowane było, na Szesć Mil od Poddanych odwoziona byc ma. A iezeliby tesz Jei Mci Pannie Annie kozłowskiej zkądkolwiek nad naznaczony Posag co przyszło, a Pan Waclaw Zborowski to do siebie wzięc chciał, powinien iey to Listem Rękoimskim zaopatrzyć y zapisać. A co sie tu na wierzchu y na dole pise, to sobie Strony obiedwie ztrzymać slubują. Na co dla lepszey wiary y pewności rękami własnymi się podpisali y Secrety przycisnęli. Przyprosiwszy sobie do Podpiszu z Strony Jei Mci Paniey Sędziney. Ich Mciów Panow Mci Pana Stanisława z kozłowa kozłowskiego na Cwiklicach. Je Mci Xiędza Mikolaia z Silnice Silnickiego. Je Mci Pa Samuela z Silnice Silnickiego na Cwiklicach a Thomicach. Je Mci Pana Albrechta-Leopolda z wielkiey Paczyny Paczyńskiego na Bycinie Pisarza Ziemskiego Xiąstwa Opolskiego a Raciborskiego. Je Mci Pana Jerzego z Kozłowa Kozłowskiego na Wielopolu. Je Mci Pana Pawła Czechowica na Pawłowicach. Zstrony zaś Je Mci Pana Waclawa Zborowskiego. Jeh Mciow Panow. Je Mci Pana Andrzeia ze Zborowa Zborowskiego Rodzica Je Mci Pana Waclawa Zborowskiego. Je Mci Pana Zigmunta ze Zborowa Zborowskiego na Boguchwalowiczach; Je Mci Pa Krzystofa Fraksztyna na Zawiszi, Je Mci Pa Balcara Wyplara na Gardawicach. Je Mci Pa Adama kazimierza z Szeligowa Szeligowskiego na Bziu. Je Mci Pa Andrzeia z Blintzdorfu Szponara na Bziu, ktorzi takze Secrety swe przycisnęli y rękami własnymi się podpisali wszak sobie y Erbom swym bez Szkody. Dzialo się w Rudultowicach Dnia y Roku na Gorze mianowanego.⁷¹

Waclaw Zborowski ze Zborowa wraz ze swoją małżonką Anną, córką Marcina Kozłowskiego z Kozłowa, odkupili 5 stycznia 1682 roku od Samuela Silnickiego dobra Kempa w Ćwiklicach. Kwota transakcji opiewała na 4 tysiące ryńskich. Majątek został sprzedany:

z Ryttersycem, Folwarkiem wielkim y zdrugim teraz nowo zbudowanem zgornim y dulnim Prawem, z Collaturą kościoła Cwiklickiego Z Mysliwością a gony wielkiego y małego Zwierza, Z Karczmą y Swobodnym wszelakich trunkow na tesz karczmę wystawieniem y wyszenkowaniem, Z Młynem y Jurisdictionią na Młynarza, wespół ze Stawem Zarzyną z kterego Stawu pomieniony Młyn miele; Z Poddanemi osiadłemi y nieosiadłemi zadnego nie wyimając ktorzych Inventarz y Robocizny a Powinności ieyich iako y inszych Rzeczy rzetelnie zapisany oddaie JegoMość Pan Silnicki Ich Mściom Panom Kupicielom, Z Sadami Rolami, Łakami, Stawami, Wielkimi y małemi z Brzezinami z Lasem Borowem, Dębiną, tak iako od Starodawna Maiętność okopczone y Ograniczone iest.⁷²

Małżonkowie 22 października 1683 roku zakupili także inny dział Ćwiklic za tysiąc talarów od Jerzego i Adama Kozłowskich z Kozłowa na Ćwiklicach, Brzeżnicy i Kocurowicach oraz ich sióstr: Katarzyny Ludmiły Larysz, Salomei i Doroty. Wszyscy byli potomkami Stanisława Kozłowskiego. Dobra nabyli wraz z budynkami, zagrodami, folwarkami, ziemią orną i nieorną, z poddanymi osiadłymi i nieosiadłymi, z bro-

⁷¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 200–202. Umowa została również opublikowana: J. Wypler: *Stosunki prawnomalżeńskie szlachty pszczyńskiej*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” nr 6, 1938, s. 281–283.

⁷² AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 98–104; 108–118; 123–127.

warem, prawem warzenia piwa, paleniem i wyszynkiem wódki, młynem, stawami rybnymi, lasami i łąkami⁷³. Wacław Zborowski wraz z Anną kupili ponadto od rodzeństwa Kozłowskich 22 listopada 1683 roku za tysiąc talarów za zgodą ich ojca Stanisława Kozłowskiego dział Ćwiklic wraz z budynkami, zagrodami, folwarkami, rolami, poddanymi, karczmą, browarem, prawem warzenia piwa i lalenia gorzałki i ich wyszynkiem, młynem, lasami, stawami, dąbrowinami, brzezunami, chruściami i łąkami. Umowa nie obejmowała działów wsi należących do Steinsohna i Prusa⁷⁴. Małżeństwo Zborowskich odkupiło 2 maja 1684 roku od karczmarza z Goczałkowic Marcina

II. 9. Dwór Kozłowskich położony w majątku Kempa w Ćwiklicach na mapie Andreea Hindenberga (źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Archiwum Książąt Pszczyńskich w Pszczynie, sygn. XVIII 5 – Mapa pszczyńskiego wolnego państwa stanowego Andreea Hindenberga z 1636 roku)

Kołoczka i jego żony Katarzyny *de domo* Prus „Uwiązek pewny Prussowski nazwany” kupiony w 1674 roku za 20 „szerokich” talarów od Stanisława Kozłowskiego. W jego skład wchodziły dwie puste role zwane Wątrobowską i Buroniowską, w których osadzono zagrodnika Warzechę i chałupnika Kacpra, oraz staw na „Nawsiu”⁷⁵. Kolejną nieruchomość Zborowscy objęli w posiadanie za 20 „szerokich” talarów 29 marca 1690 roku od potomków sołtysa z Grzawej Andrzeja Prusa, tj. Andrzeja, Adama, Jana, Barbary Rozmus i Anny Latoszek. Składał się na nią dział Ćwiklic obejmujący rolę Pochwatowską i zagrodę Smolarzowską wraz z rolą, stawami, brzezunami i poddanymi. Zmarły nabył go 28 maja 1674 roku od Balcara Wyplara, który 3 lipca 1653 roku zakupił go od Stanisława Kozłowskiego⁷⁶. Anna Zborowska *de domo* Kozłowska z Kozłowa 26 stycznia 1709 roku przekazała swojemu mężowi Wacławowi Zborowskiemu swój udział w dobrach Kempa w Ćwiklicach, który nabyli wspólnie 5 stycznia 1682 roku od Samuela Silnickiego oraz działu Ćwiklic odkupione 22 listopada 1683 roku od braci Jerzego i Adama Kozłowskich z Kozłowa oraz siostr Katarzyny Ludmiły Laryszowej, Salomei i Doroty. Poręczycielami tej umowy byli: Andrzej Józef Czechowicz z Pogowia i Marcin Ferdynand von Promnitz z Neuweichu⁷⁷.

⁷³ AP Katowice, AKP, sygn. X 341, s. 129–131.

⁷⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 300 – Contracten Buch 1670–1709, s. 577–581.

⁷⁵ AP Katowice, AKP, sygn. X 300, s. 591–593; AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 133–134.

⁷⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 300 – Contracten Buch 1670–1709, s. 720–723.

⁷⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 302 – Confirmations Protocoll ab A. 1708 usqu. ad Annum 1731, k. 36–38; AP Katowice, AKP, sygn. X 341 – Ćwiklice. Kontrakty kupna 1664–1714, s. 164–167.

Pozostałe informacje dotyczące rodu Kozłowskich w Archiwum Książąt Pszczyńskich

Zygmunt Ostaszowski w imieniu swojej małżonki skarżył 1 grudnia 1603 roku pełnomocnika dziedziców ćwiklickich po zmarłym Walentym Kozłowskim tytułem przysługujących jej z tego majątku należności. 23 stycznia 1605 roku w umowie kupna dotyczącej Siedlic figuruje „Sigmundt Ostaschowsky von Ostashowicz zu Rudultowicz”⁷⁸. Jak wynika z księgi kontraktów wydzierżawił on w 1604 roku Rudłtowice od Bartosza Larysza⁷⁹. W sprawie swego poddanego Jerzego Świerczka z Palowic, któremu Jan Woszczycki włączył ziemię zmarłego ojca z Królówki do swojego folwarku, występuje 8 lutego 1610 Kacper Kozłowski⁸⁰. Ten sam uczestniczył również 8 lutego 1610 roku w Suszcu jako świadek w sprawie sporu poddanych Miłkołaja Radockiego z Górnego Jastrzębia z Tomkiem Karczmarzem i Fickiem Fryszem z Krzyżowic⁸¹.

Podczas spisywania umowy majątkowej 1 listopada 1606 roku w Bojszowach przez Dorotę Wilczek wśród jej poręczycieli wymieniony został Jan Kozłowski z Kozłowa⁸². Agnieszka Kozłowska z Kozłowa zeznała w 1609 roku w Pszczyńcu, że otrzymała swój posąg zabezpieczony na Ćwiklicach i nie rości sobie więcej praw do majątku. Wśród świadków znaleźli się między innymi Kacper Kozłowski na Palowicach i Jan Kozłowski na Makowicach⁸³. W dokumencie dotyczącym majątku Bzie figuruje jako poręczyciel w 1633 roku Waclaw Kozłowski z Kozłowa⁸⁴. Heinrich Schaeffer podaje, że w 1653 Kozłowski był w posiadaniu folwarku w Kryrach⁸⁵.

Poręczycielami umowy z 10 marca 1666 roku dotyczącej majątku w Górze byli między innymi Jerzy, Stanisław i Marcin Kozłowsy⁸⁶. Pod recesem z 22 listopada 1668 roku dotyczącym sporu granicznego pomiędzy dobrami Zawadka a wsiami Grzawą i Miedzną znajdują się między innymi podpisy Marcina i Jerzego Kozłowskich⁸⁷.

W sprawie nieporozumień rodzinnych rodziny Holly z Bełku i Zawady z 9 września 1671 roku występuje jako współopiekun Krzysztofa Hollego Jerzy Kozłowski⁸⁸. Kozłowski był jego opiekunem również 8 stycznia 1675 roku, kiedy to pozwano Helenę Wiplar z Zawady⁸⁹. Zuzanna Kozłowska jako osoba bliska zmarłego syna Jana Lipskiego była uczestnikiem rozmów z siostrami Morskimi w sprawie spadku pozo-

⁷⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 297 – Kontracten u. Gerichtsbuch der freien Standesherrschaft Pless 1586–1612, k. 131, 135.

⁷⁹ AP Katowice, AKP, sygn. X 297, k. 150.

⁸⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 297, k. 170.

⁸¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 297, k. 171.

⁸² AP Katowice, AKP, sygn. X 291 – Landbuch 1582–1684, k. 129.

⁸³ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 153–154.

⁸⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 291, k. 185.

⁸⁵ H. Schaeffer: *Kronika Wolnego Państwa...*, Cz. I–II, s. 53.

⁸⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 134.

⁸⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 303 – Abschiedsbuch 1656–1750, k. 257; AP Katowice, AKP, sygn. X 289 – Gränz Documente und Nachrichten der Freyen Standes Herrschaft Pless 1443–1739, k. 113.

⁸⁸ AP Katowice, AKP, sygn. X 300 – Contracten Buch 1670–1709, s. 10–12.

⁸⁹ AP Katowice, AKP, sygn. X 300, s. 93–94.

stałego po Piotrze Lipskim. Rozmowy były przeprowadzone na zamku w Pszczynie 6 marca 1674 roku⁹⁰. Jan Symforian Lipski zmarł w 1673 roku w Krakowie bez pozostawienia testamentu oraz żyjących spadkobierców. Zuzanna stała się 6 czerwca 1674 roku w związku z tym dziedziczką dodatkowych pieniędzy pochodzących z majątku kuźni w Rożdzeniu⁹¹. Pod sporządzonym 24 czerwca 1674 roku dokumentem figuruje podpis Stanisława Kozłowskiego⁹². Adam Steinsohn i Adam Rotario skarżyli się 23 lipca 1675 roku na Marcina Woynę poddanego Adama Kozłowskiego. Chłop z Ćwiklic zabrał 1 kopę owsa. „Inwazja i gwałt” – jak został określony czyn podległego rolnika – doprowadziły do wymierzenia Kozłowskiemu 8 stycznia 1677 roku kary w wysokości 7 talarów⁹³.

Barbara Kozłowska *de domo* Rajska podpisała 3 października 1675 roku umowę najmu działu Ćwiklic Walentego i Doroty Kozłowskich. Komisja złożona z Piotra Rudzkiego z Rudz i Andrzeja Kreziga ze Stanowic dokonała wcześniej 5 sierpnia 1675 roku jego przeglądu i oszacowania dochodów. Zgodnie z jej ustaleniami na majątek składała się parcela rolnika bez bydła, 675 zagonów roli, które zdaniem komisji można było oczynszować na 10 talarów rocznie; z tytułu użytkowania młyna można było uzyskać 3 talary 4 srebrne grosze i 8 halerzy, jednak z uwagi na konieczność naprawy tamy stawu należało odstąpić od pobierania czynszu; pracę zagrodnika przynależnego do dóbr wyceniono na 4 talary rocznie, a dochody z karczmy komisja proponowała oczynszować na 21 talarów 25 srebrnych groszy i 6 halerzy rocznie. Za wszystko Barbara Kozłowska proponowała nie więcej niż 15 talarów rocznie, a umowę zawarto na 3 lata⁹⁴.

Roman Sękowski podaje, że w 1678 roku właścicielem Ćwiklic i połowy Pilchowic był Jerzy Kozłowski. Z żoną Katarzyną von Larisch miał pięć córek: Zuzannę zamężną von Gusnar, Ludmiłę zamężną von Larisch, Salomeę zamężną Starzinski oraz Katarzynę i Dorotę⁹⁵.

W sporządzonym w języku polskim dokumencie wystawionym 30 maja 1715 roku przez Marcina Ferdynanda Promnitza wymieniono Zuzannę Kozłowską *de domo* Silnicką oraz Annę Zborowską rodzoną Kozłowską⁹⁶. Pod spisany 18 sierpnia 1719 roku paktami małżeńskimi pomiędzy występującym w imieniu córki Eleonory Ludmiły rycerzem Janem Jerzym Rohowskim z Kornic na „Zdierty”, jego małżonką Eleonorą Konstancją *de domo* Szatańską a rycerzem Karolem Wacławem Schweynichem z Kolbnitz wśród poręczycieli umowy występuje Gustaw Magnus Kozłowski⁹⁷.

⁹⁰ AP Katowice, AKP, sygn. X 300, s. 80–81.

⁹¹ AP Katowice, AKP, sygn. X 300, s. 86–87.

⁹² AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 209.

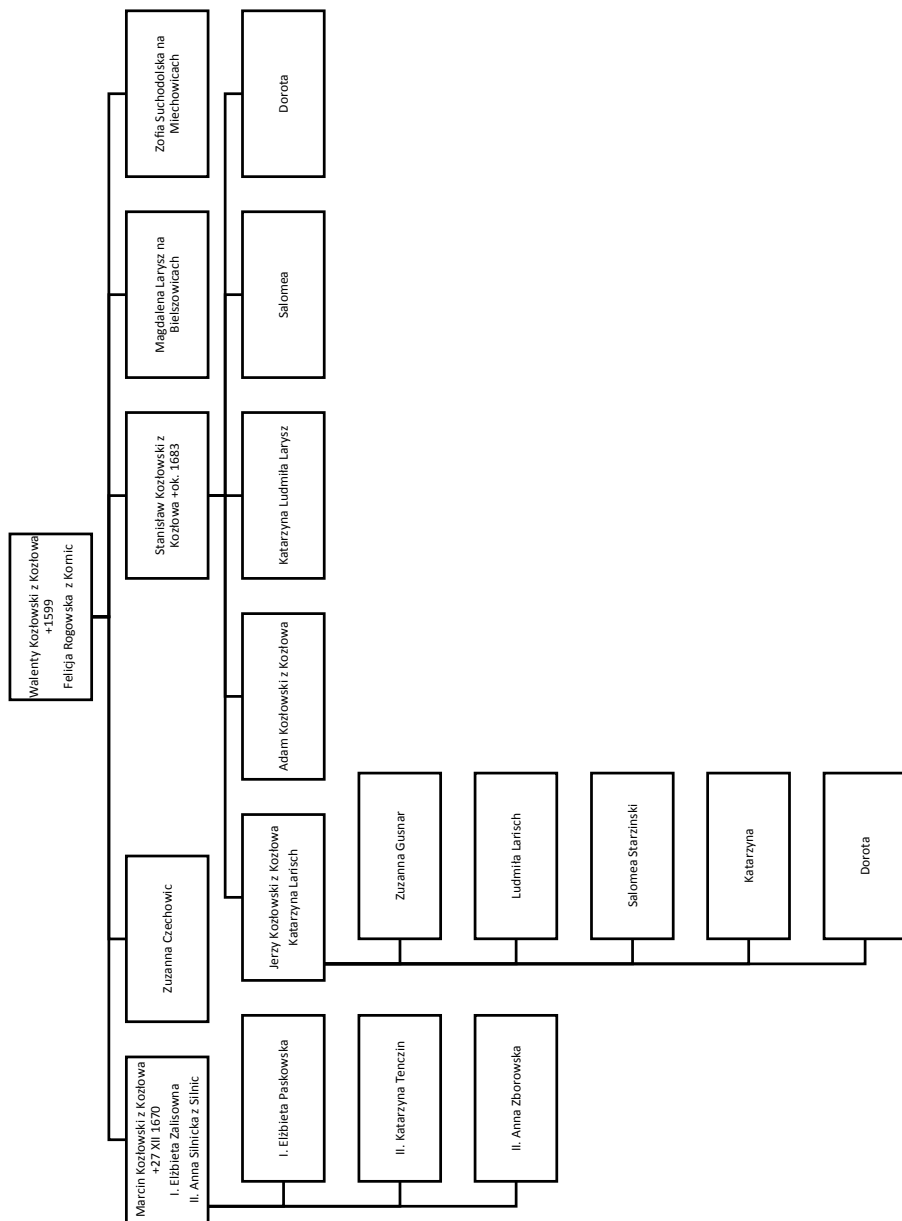
⁹³ AP Katowice, AKP, sygn. X 300 – Contracten Buch 1670–1709, s. 107–108, 130–131.

⁹⁴ AP Katowice, AKP, sygn. X 298 – Testamente und Kontrakte in der Standesherrschaft Pless 1656–1677, k. 233–235.

⁹⁵ R. Sękowski: *Herbarz szlachty śląskiej...*, T. 4, s. 93. Jak wynika z przytoczonej w artykule dokumentacji Jerzy Kozłowski nie mógł być w 1678 r. właścicielem całych Ćwiklic.

⁹⁶ AP Katowice, AKP, sygn. X 302 – Confirmations Protocoll ab A. 1708 usqu. ad Annum 1731, k. 224.

⁹⁷ AP Katowice, AKP, sygn. X 302, k. 386.

II. 10. Szkic (niepełny) drzewa genealogicznego Kozłowskich z Kozłowa (uwzględniający przedstawicieli rodu wzmiankowanych w artykule, odnośnie do których nie ma wątpliwości dotyczących powiązań rodzinnych) w pszczyńskim wolnym państwie stanowym w XVI i XVII wieku.

Zakończenie

Początki obecności Kozłowskich na ziemi pszczyńskiej wiążą się z krótkotrwałym nabywaniem majątków przez Walentego Kozłowskiego. Siedziba rodu pozostawała jednak w położonym w obecnym powiecie gliwickim Kozłowie. Właścicielem Golasowic i Jarząbkowic był około 6 lat, Suszca 8 lat, Rudziczki 10 lat, a Biasowic niecały rok. Dopiero zakup Ćwiklic zmienił tę sytuację. Okres największego znaczenia rodu Kozłowskich przypadł na okres pełnienia funkcji sędziego ziemskiego i namiestnika pszczyńskich panów przez Marcina Kozłowskiego. Z tego też okresu pozostała największa liczba dokumentów, w których figuruje to nazwisko.

W XVI i XVII wieku rycerstwo pszczyńskie było zazwyczaj w posiadaniu jednej miejscowości. Często wsie były podzielone na folwarki, które miały różnych właścicieli. Sytuacja zaczęła się zmieniać z końcem XVII i początkiem XVIII wieku, kiedy to za wyjątkiem właścicieli wolnego pszczyńskiego państwa stanowego Promnitzów kilka kolejnych rodzin stało się właścicielami większej liczby majątków⁹⁸. Stan posiadania Kozłowskich nie różnił się wówczas zatem znacząco od innych osiadłych rodów na ziemi pszczyńskiej.

Kozłowscy brali czynny udział w wielu istotnych wydarzeniach na ziemi pszczyńskiej. Marcin był wraz z właścicielem dóbr Franciszkiem von Promnitzem autorem raportu dotyczącego sytuacji związanej z napływem uchodźców z terenu Rzeczypospolitej w 1655 roku szukających tu schronienia przed wojskami szwedzkimi⁹⁹. W odsieczy wiedeńskiej z 1683 roku brali udział z tytułu posiadanych dóbr ćwiklickich Jerzy i Adam Kozłowscy¹⁰⁰. Z końcem XVII wieku majątki posiadane przez ród Kozłowskich z Kozłowa w Ćwiklicach i Rudołtowicach zostały w większości scalone w rękach Wacława Zborowskiego ze Zborowa oraz jego małżonki Anny, córki sędziego Marcina Kozłowskiego. Pozostali synowie po Stanisławie Kozłowskim – Jerzy i Adam – nie figurowali już od tego czasu jako właściciele ziemscy w pszczyńskim wolnym państwie stanowym, a ich siostry mieszkaly wraz z mężami poza jego terytorium. W dokumencie z 1695 roku dotyczącym podatku kominowego jako właściciel Rudołtowic i części Ćwiklic figuruje Wacław Zborowski, a na drugiej części Eliasz Hinitsch. Kozłowskich nie wymieniono¹⁰¹. W spisie ziemiaństwa pszczyńskiego z 1715 roku również ich brak¹⁰². Do naszych czasów nie zachowały się niestety żadne budynki na ziemi pszczyńskiej, których fundatorami byłiby Kozłowscy. W krypcie ćwiklickiego kościoła zabezpieczonej płytą z inskrypcją poświęconą Marcinowi Kozłowskiemu zidentyfikowano w trakcie badań archeologicznych szczątki 11 osób. Prowadząca je Barbara Gołąb postawiła tezę, że są to członkowie rodziny Marcina Kozłowskiego: jego żona Zuzanna, syn Stanisław oraz nieznanne z imienia dzieci, być może także przodkowie¹⁰³.

⁹⁸ W 1749 roku Promnitzowie posiadali 76 majątków, Mieroszewscy – 13, Frankenowie – 8, a Zborowscy – 7. Zob. R. Obetkon: *Majątki...*, s. 12.

⁹⁹ A. Mosbach: *Wiadomości do dziejów polskich z Archiwum Prowincji Śląskiej*. Wrocław 1860, s. 336–337.

¹⁰⁰ J. Wypler: *Sobieszciana...*, s. 207.

¹⁰¹ AP Katowice, AKP, sygn. II 470 – Spis szlachty w państwie pszczyńskim 1635.

¹⁰² L. Musioł: *Przyczynek do dziejów dawnego ziemiaństwa pszczyńskiego*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 2, 1930, s. 244–255.

¹⁰³ B. Klajmon: *Prace remontowo-konserwatorskie w kościele pw. św. Marcina...*, s. 55–78; B. Klajmon: *Kościół pod wezwaniem św. Marcina w Ćwiklicach w świetle najnowszych odkryć. Wstęp do badań*. „Rocznik Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” nr 1, 2013, s. 134, 136.

Wykaz cytowanych źródeł i literatury

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Katowicach:

zespół nr 12/3115 Archiwum Książąt Pszczyńskich w Pszczynie (dawniej: Oddział w Pszczynie, zespół nr 17/53 Archiwum Książąt Pszczyńskich w Pszczynie).

Biblioteka Śląska w Katowicach:

Musioł Ludwik: *Bojszowy, gmina i parafia (monografia historyczna)*, 1968, maszynopis,
tenże: *Golasowice. Monografia historyczna*. Katowice 1968, maszynopis,
tenże: *Krzyżowice, gmina i parafia (monografia historyczna)*, 1969, maszynopis.

Źródła drukowane

Adressbuch des Grundbesitzes in der Provinz Schlesien, dem Areal nach von 500 Morgen aufwärts. Mit Angabe des Gutes, der speciellen Culturarten, des Grundsteuer-Reinertrages, des Besitzers resp. Pächters, der nächsten Post-, Telegraphen- und Eisenbahn-Stationen und der Industriezweige, welche auf dem betreffenden Gute betrieben werden. Berlin 1873.

Mosbach August: *Wiadomości do Dziejów Polskich z Archiwum Prowincyi Szląskiej*. Wrocław 1860.

Schaeffer Henryk Wilhelm Fryderyk: *Kronika Wolnego Państwa Stanowego a od 1827 r. Księstwa Pszczyńskiego*. Cz. I i II. Pszczyna 1997.

Siebmacher Johann: *New Wapenbuch: Darinnen deß H. Röm. Reichs Teutscher Nation hoher Potentaten, Fürsten, Herren und Adelspersonen auch anderer Stände und Städte Wapen An der Zahl 3320 über beneben ihren Schild und Helmkleinoten mit besonderm Fleiß erkündiget, und oft Kuppferstück Zum Druck verfertigt*. Nürnberg 1605.

Sinapius Johann: *Das schlesischen Adels anderer Theil*. Leipzig–Breslau 1728.

Literatura:

Błázek Konrad: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien und der O. Lausitz*. Erster Theil. Nürnberg 1887.

Błázek Konrad: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*. Zweiter Theil. Nürnberg 1890.

Błázek Konrad: *Der abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*. Dritter Theil. Nürnberg 1894.

Dorst Leonard: *Schlesisches Wappenbuch oder die Wappen des Adels im Souverainen Herzogthum Schlesien der Grafschaft Glatz und der Oberlausitz*. Bd. 1–3. Görlitz 1847.

Dudała Halina, Schäffer Wojciech: *Księgi metrykalne w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach. Przewodnik po zespole*. Katowice 2015.

Frühauf Wilhelm: *Oberschlesischer Grundbesitz im Beuthener, Plessischen und Toster Kreise um 1747*. „Ekkehard“ 193, s. 112–125.

Gawlik Stanisław: *Starowiejscy herbu Biberstein (monografia rodziny)*. Krosno 2012.

- Gojniczek Waclaw: *Tschammerowie z Iskrzyczyna w drugiej połowie XV wieku i w XVI wieku*. „Familia Silesiae” T. 2, [Cieszyn] 1997.
- Hoffmann Georg: *Geschichte der Stadt Kattowitz*. Kattowitz 1895.
- Horwat Jerzy, Jedynak Zdzisław, Kieres Zbigniew: *Szlachta górnośląska. Materiały do dziejów szlachty górnośląskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku w zbiorze Dokumentów Archiwum Miejskiego w Bytomiu*. „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu”. Historia nr 9, 2008, s. 228–233.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł epigraficznych*. Oprac. Józef Szymański, Barbara Trelińska. Lublin 2003.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*. Red. Kazimierz Lepszy. Wrocław 1953.
- Kaczorowski Włodzimierz, Sękowski Roman: *Związki szlachty górnośląskiej z ziemiami polskimi. Kozłowscy herbu Wieże*. „Śląsk Opolski” R. 9, nr 4, 1999, s. 41–44.
- Klajmon Barbara: *Kościół pod wezwaniem św. Marcina w Ćwiklicach w świetle najnowszych odkryć. Wstęp do badań*. „Rocznik Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” nr 1, 2013, s. 121–139.
- Klajmon Barbara: *Prace remontowo-konserwatorskie w kościele pw. św. Marcina w Ćwiklicach*. „Wiadomości Konserwatorskie Województwa Śląskiego” nr 9: Świątynia 2, [Katowice] 2017, s. 55–78.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz: *Hoberg, Hohberg, Hochberg. Trzy nazwiska – jeden ród/ Drei Nachname – eine Familie*. Wałbrzych–Książ 2018.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz: *Mieroszewscy. Między Śląskiem a Małopolską*. Tarnowskie Góry 2010.
- Kuzio-Podrucki Arkadiusz: *Wybrane rody szlacheckie na ziemi pszczyńskiej*. [W:] *Szkice z dziejów ziemi pszczyńskiej*. T. 1. Katowice–Tychy 2020, s. 61–80.
- Lustig Jacob: *Geschichte der Stadt Myslowitz in Oberschlesien*. Myslowitz 1867.
- Małecki Marian: *Pod płaszczem świętego Marcina. Z dziejów Ćwiklic, ich mieszkańców, parafii i kościoła*. Pszczyna 2016.
- Michnik Monika, Zdaniewicz Radosław: *Badania archeologiczne przy kościele pw. św. Mikołaja w Kozłowie, woj. Śląskie*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” nr 26, 2016, s. 249–263.
- Musiół Ludwik: *Bieruń miasto, kościół i parafia. Monografia historyczna*. Bieruń 1999.
- Musiół Ludwik: *Dokument sprzedaży księstwa pszczyńskiego z dn. 21 lutego 1517 r.* „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 2, 1930.
- Musiół Ludwik: *Lędziny. Monografia historyczna*. Lędziny 2005.
- Musiół Ludwik: *Materiały do dziejów wielkich Katowic 1299–1799*. Katowice 1936.
- Musiół Ludwik: *Mokre. Z dziejów wsi i parafii (monografia historyczna)*. Katowice 1995.
- Musiół Ludwik: *Parafia Krasowy. Monografia historyczna miejscowości Krasowy – Kosztowy – Wesoła*. Katowice 1995.
- Musiół Ludwik: *Przyczynek do dziejów dawnego ziemiaństwa pszczyńskiego*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 2, 1930.

- Nowack Alfons: *Maximilian und Ludwig von Pelchrzim*. „Oberschlesische Heimat” 1906.
- Obetkon Rafał: *Dwór i majątek rycerski Kempa w Ćwiklicach*. „Kroniki Pszczyńskie” z. 4, 2020, s. 25–38.
- Obetkon Rafał: *Dzieje rodu Pawłowskich z Pawłowic w pszczyńskim wolnym państwie stanowym*, Pawłowice 2023.
- Obetkon Rafał: *Majątki szlachty pszczyńskiej w 1749 roku według informacji zawartych na kartach mapy Christiana Friedricha von Wrede*. „Kroniki Pszczyńskie” z. 3, 2019, s. 9–18.
- Obetkon Rafał: *Sprawy majątkowe Zborowskich ze Zborowa herbu Jastrzębiec w pszczyńskim wolnym państwie stanowym od pierwszej połowy XVII do drugiej połowy XVIII wieku*. „Prace Historyczne” nr 149 (1), [Kraków] 2022, s. 73–95.
- Orlik Zygmunt: *Gmina Pawłowice – szkice z dziejów*. Kraków 2001.
- Pilnáček Josef: *Rody starého Slezska*. Brno 1998.
- Polak Jerzy: *Poczet panów i książąt pszczyńskich*. T. I i II. Pszczyna 2007.
- Polak Jerzy: *Ziemia pszczyńska. Rozwój gospodarczy od Piastów do Hochbergów*. Pszczyna 2000.
- Siemko Piotr: *Rody rycerskie z terenu Jastrzębia i okolicy*. Jastrzębie-Zdrój 2003.
- Sękowski Roman: *Herbarz szlachty śląskiej*. T. 1–6. Katowice 2002–2008.
- Słownik biograficzny ziemi pszczyńskiej*. Red. Alojzy Lysko, Pszczyna 1995.
- Spyra Bronisława: *Archiwum książąt pszczyńskich. Przewodnik po zespołach 1287–1945*. Warszawa 1973.
- Witowski Czesław Tadeusz: *Herbarz pszczyński. Księga ziemian, rycerzy, władcyków i panoszy wolnego pszczyńskiego państwa stanowego od XVI do XVIII wieku (próba prezentacji problemu)*. Pszczyna 1998.
- Wypler Jan: *Beitrage zur Geschichte des altoberschlesischen Rittergeschlechts der Wypler in der ehemaligen Herrschaft Pless – Przyczynki do historii starogórnośląskiego rodu rycerskiego Wyplerów w byłym państwie Pszczyńskim*. Katowice 1936.
- Wypler Jan: *Sobieszciana ze Śląska*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauki na Śląsku” nr 4, 1934, s. 202–211.
- Wypler Jan: *Stosunki prawnomalżeńskie szlachty pszczyńskiej*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” nr 6, 1938, s. 267–292.